

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA ČESKÉ LITERATURY**

OBRAZY Z HISTORIE V TVORBĚ ALENY JEŽKOVÉ

**IMAGES FROM HISTORY IN CREATION OF
ALENA JEŽKOVÁ**

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Drahoslava Pechová

Autorka diplomové práce: Monika Němečková

Studijní obor: Učitelství pro 1. st. ZŠ

Forma studia: Magisterské prezenční studium

Dokončení diplomové práce: 8. března 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

Praha, 8. března 2010

Monika Němečková

Děkuji Mgr. Drahoslavě Pechové za odborné vedení mé diplomové práce, za cenné rady, trpělivost a čas, který mi věnovala.

OBSAH

Úvod.....	7
1. Životopisný a tvůrčí medailon Aleny Ježkové.....	8
1. 1 Životopis.....	8
1. 2 Tvorba.....	9
1. 3 Ocenění.....	11
1. 4 Překlady.....	11
2. Pověst'ová vyprávění.....	13
2. 1 Charakteristika pověstí.....	13
2. 2 Znaký folklorní pověstí.....	14
2. 3 Význam pověstí.....	15
2. 4 Rozdělení pověstí.....	15
2. 5 Vývoj pověstí.....	17
2. 6 Adaptace pověstí.....	17
2. 7 Současní autoři pověstí.....	18
2. 8. Pověst a legenda.....	19
3. Historická témata očima Aleny Ježkové.....	20
4. Analýza a interpretace vybraných děl.....	22
4.1 Charakteristika děl.....	22
4.2 Pověsti historické.....	24
4.3 Pověsti místní.....	36
4.4 Praha babka měst.....	50
4.5 Příběhy z Dalimila.....	57
4.6 Strážci pražských ulic.....	61
5. Prameny knih Aleny Ježkové.....	67
6. Role ilustrací v díle Aleny Ježkové.....	68
Závěr.....	74

Anotace.....	76
Resumé.....	77
Klíčová slova.....	78
Prameny.....	79
Literatura.....	80
Přílohy.....	I – XII

*„ Dobrá knížka je krásný předmět, který člověka přitahuje,
chce si ji vzít do ruky, listovat v ní – chce s ní prostě být.“*

(Alena Ježková)

ÚVOD

Jako téma své diplomové práce jsem si zvolila knihy Aleny Ježkové, současné spisovatelky knih pro děti a mládež s historickou tematikou. Pověsti, legendy a jejich adaptace nalzáme již v 19. století. Autory lákají dodnes, což je dobře vidět na pultech mnohých knihkupectví. Já osobně mám pověsti ráda, a když jsem se setkala s knihami Aleny Ježkové, přivedlo mne to na myšlenku, pokusit se o interpretaci díla této autorky. Jelikož mne její příběhy zaujaly, budu se jimi (jejich jednotlivými složkami) zabírat podrobněji. To, že se jedná o úspěšnou a oceňovanou autorku, je vidět z toho, že zálibu v jejích knihách našla řada dětí i dospělých čtenářů. Zájem vzbudila i u literárních kritiků.

Ve své práci se zaměřím na autorčino dílo z hlediska výběru námětů (případně jak k nim přistupuje a jak s nimi pracuje), na roli vypravěče, na postavy, děj, časoprostor, kompozici a jazyk, kterými se snaží přiblížit historickou problematiku dnešním dětem. Každý spisovatel má svůj styl, kterým promlouvá, a přiblížit se malým čtenářům není jistě jednoduché. Úspěch Aleny Ježkové mne přiměl prozkoumat, v čem tkví jedinečnost jejího zpracování.

Kromě textu jsou v jejích knihách důležité i ilustrace, zvláště pak u publikací pro děti a mládež, proto se ve své práci zmíním též o ilustrační složce.

Analýze předchází stručný nástin vývoje pověst'ového žánru a jeho významných adaptátorů. Celkově se však hodlám zaměřit pouze na dílo Aleny Ježkové.

Při své práci budu využívat metodu analýzy a interpretace děl s historickou tematikou.

1. ŽIVOTOPISNÝ A TVŮRČÍ MEDAILON ALENY JEŽKOVÉ

1.1 ŽIVOTOPIS

Česká spisovatelka knih pro děti a mládež Alena Ježková se narodila 6. října 1966 v Praze. Vystudovala obor čeština a pedagogika na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a obdržela doktorskou hodnost v oboru grafický design a vizuální komunikace na Vysoké škole uměleckoprůmyslové.

Působila jako nezávislá novinářka a publicistka pro Práci, Lidové noviny a časopis Respekt. Pracovala v týdeníku Reflex jako reportérka, později jako editorka a zástupce šéfredaktora. V letech 2000–2002 byla ředitelkou Odboru public relations Magistrátu hlavního města Prahy, poté na řídicích pozicích v public relations a komunikačních agenturách REGTIME a AMI Corporate Design. Od roku 2005 je psaní její hlavní náplní. Kromě toho působí jako nezávislý konzultant v oblasti komunikace, public relations, grafického designu, publikací a periodik.¹ Je kurátorkou stálých expozic v pražské Prašné bráně Králův dvůr (2007) a ve věži chrámu sv. Mikuláše na Malé straně Pražské zvony (2008). Spolupracovala také s Českým rozhlasem a v letech 2007–2008 vyučovala komunikaci na VŠUP.² Ježková sama o sobě říká, že by nemohla jen psát. Ráda totiž střídá různé role.

Podnětné rodinné prostředí celkově ovlivnilo její vztah k literatuře. Ráda vzpomíná například na to, jak jí její otec každý večer předčítal. Kromě toho už jako dítě ráda četla. Každý týden chodila do knihovny. Přečetla tehdy mnoho pohádek (např. od V. Čtvrťka), které si vybírala podle ilustrací. Z toho, s čím se v dětství seznámila, čerpá Alena Ježková dodnes. Přesto se k psaní knih dostala postupně. Jako dítě chtěla být ledasčím, například malíčkou, takže se nejednalo o její dětský sen.

Pověsti z dob minulých ji upoutaly již v dětství. Přitahovaly ji právě proto, že šlo o příběhy, které mohly, ale nemusely být pravdivé. Prvotním impulsem k jejich sepsání byla snaha nabídnout pověsti o Praze své dceři Markétě. Tehdy nenašla žádnou vhodnou populárně - naučnou knihu pro děti, a tak se rozhodla sepsat ji sama.

---

¹ http://cs.wikipedia.org/wiki/Alena_Je%C5%BEkov%C3%A1

² Císař, J. *Vrstvy listového těsta*. Praha: GRAND BIBLIO, 2009, roč. 3, č.1/2, str. 4-5

1. 2 TVORBA

Alena Ježková píše nejraději o víkendu, kdy utichá ruch města a “jsou slyšet jen zvony z Týnského chrámu“. Samotnému psaní předchází důkladná příprava. Jak sama autorka říká, aby mohla nějakou dobu popsat, musí se seznámit s reáliemi dané doby, její architekturou apod. To vše jí napomáhá k vytvoření představy o daném příběhu (např. souvislosti, vazby a důsledky jednotlivých událostí). Nejdříve si promýšlí strukturu vyprávění, jež poté konkretizuje. Své příběhy vždy prožívá. Při práci se dokáže zasmát i dojmout.

Mezi její záliby patří návštěva památek, které si cíleně prohlíží. Každé památce se detailně věnuje, hovoří s lidmi a navštěvuje místní muzea a informační centra. Sbírá totiž regionální pověsti, které se nalézají právě na těchto místech. Tohoto zájmu využívá pro svou práci.

Kdykoliv mluví o pověstech a historii vůbec, vždy od sebe rozlišuje pojmy dějiny (ve smyslu školního předmětu, vědecké disciplíny) a historie ve vztahu příčin a důsledků. Historii vidí jako součást přítomnosti, která má zase své kořeny v minulosti. Prostřednictvím znalosti historie si člověk vytvoří určitý nadhled, který mu pomáhá chápat události dnešních dnů.

Alena Ježková ráda beseduje s dětmi o literatuře. Prostřednictvím knih s nimi diskutuje též o minulosti. Na základě těchto rozhovorů došla k závěru, že děti si dějepis nespojují s historickými reáliemi a postavami. Pokud se však prostřednictvím konkrétního příběhu seznámí se skutečnou historií a postavami jistého období, diví se, o čemž se autorka přesvědčila, jak plastické postavy to jsou. Už na ně nepůsobí jen jako pouhá fakta, ale jako lidé, kteří skutečně žili a prožívali své radosti a bolesti. Historie z pohledu životních osudů lidí zajímá i samotnou Ježkovou (zvláště pak povahy a činy konkrétních lidí). Na konci besedy vždy dětem jednu pověst přečte. Obvykle si vybírá takovou, která je nějak spjata s místem, kde se beseda koná. Děti jsou kolikrát mile překvapeny, že i jejich město má svou pověst či legendu.

Nejraději má autorka vždy náměty, nad kterými teprve přemýšlí, neboť tvrdí, že tehdy jsou pro ni nejnaléhavější. Ty napsané si pak nadále dokážou jít vlastní cestou. Podle Aleny Ježkové je i výtvarný projev součástí textové složky díla. Vnímá je jako zcela rovnocenné partnery. V dětských knihách má ilustrace svůj význam, neboť mimo

jiné dětskému čtenáři umožňují poprvé se seznámit s výtvarným dílem.³ Před odevzdáním hotového textu do tisku, má autorka jasnou představu o typografické úpravě knihy (např. jejím formátu, podobě ilustrací).

Alena Ježková svou prvotinu vydala již v roce 1997. Byl jí pohádkový příběh **Hrochoslon**. O pět let později vyšla **Praha babka měst**, její první kniha týkající se historie (1. vydání 2002 v nakl. Albatrosu). Název babka zdůvěřňuje naše hlavní město. Poutavé vyprávění Alena Ježková doplnila vlastními fotografiemi. Knihu psala ještě v době, kdy pracovala na Magistrátu hlavního města Prahy, a dodnes prý nemůže pochopit, jak dokázala obě tak rozdílné činnosti zvládnout. Tři roky poté vyšly **Staré pověsti české a moravské** (1. vydání 2005 v nakl. Albatros), moderní adaptace českých mýtů a legend, a **Karel IV.** (1. vydání 2005 v nakl. Práh), mapující život „otce vlasti“ od dětství až do smrti. Následovaly **Příběhy z Dalimila** (1. vydání 2006 v nakl. Gloriet s.r.o), komentované iluminace z fragmentu Dalimilovy kroniky, **77 pražských legend** (1. vydání 2006 v nakl. Práh), výběr legend a pověstí ze staré Prahy, a kniha pro dospělé **Strážci pražských ulic** (1. vydání 2006 v nakl. Mladá fronta), příběhy pražských domovních znamení. Ve stejném roce přichází na knižní pulty **55 českých legend z hradů, zámků a měst** (1. vydání 2006 v nakl. Práh), výběr legend a pověstí z Čech. Poté vychází volné pokračování Starých pověstí českých a moravských, **Příběhy českých knížat a králů** (1. vydání 2007 v nakl. Albatros), příběhy, v nichž vypravuje například o Anežce České, Přemyslu Otakaru II. a Karlu IV. Roku 2008 publikuje poetický příběh pro děti **Prahou kráčí lev** (1. vydání 2008 v nakl. Práh), nominovaný na cenu Magnesia Litera. Předposledním dílem je **33 moravských legend** (1. vydání 2009 v nakl. Práh). Zatím poslední vydaná kniha se nazývá **Řecké báje** (1. Vydání 2009 v nakl. Albatros), v nichž nově ztvárňuje báje starověkého Řecka.

Alena Ježková je velice plodnou autorkou. Doposud jí vyšlo 12 knih a na další již nepochybně pracuje. Její knihy získaly již řadu ocenění:

---

³ Hutařová, I. *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež*. Praha: Taurus, 2007, str. 25

1. 3 OCENĚNÍ:

Praha, babka měst

- Čestné uznání nakladatelství Albatros (2002)
- Zlatá stuha za knihu (2003)
- SUK - Cena učitelů za přínos k rozvoji dětského čtenářství za knihu (2003)

Staré pověsti české a moravské

- SUK - Cena učitelů (2006)
- SUK - Cena knihovníků (2006)
- Nominace na cenu Zlatá stuha (2006)
- Nakladatelská cena Albatros (2006)
- prestižní mezinárodní ocenění White Raven (Bílá vrána 2007)

Příběhy českých knížat a králů

- SUK – 1. Místo Cena učitelů (2006)
- Nakladatelská cena Albatros (2008)

55 českých legend z hradů, zámků a měst

- SUK - 1. místo v anketě dětí za nejčtenější knihu (2007)

Prahou kráčí lev

- 1. místo v kategorii dětských knih ve výroční soutěži Nejkrásnější české knihy roku vyhlášenou Ministerstvem kultury a Památkem národního písemnictví
- SUK – 2. místo Cena dětí (2009); 3. místo Cena knihovníků SKIP (2009)
- nominace na Magnesia Litera

1. 4 PŘEKLADY

Její díla se dočkala už i překladů do cizích jazyků. Konkrétně se jedná o díla:

Karel IV. – do angličtiny a němčiny

Příběhy z Dalimila – do angličtiny a němčiny

77 pražských legend – do angličtiny, němčiny, francouzštiny, španělštiny, italštiny a ruštiny

55 českých legend z hradů, zámků a měst – do angličtiny, němčiny, francouzštiny, španělštiny a italštiny (v překladu však vychází pod názvem 22 českých legend)

Strážci pražských ulic - do angličtiny, němčiny, francouzštiny a španělštiny

Prahou kráčí lev – do angličtiny⁴

Kromě překladů vyšly dvě publikace už podruhé: Praha, babka měst byla vydána v 2. upraveném vydání v roce 2007. Staré pověsti české a moravské se ve stejném roce dočkaly dotisku.

---

⁴ Údaje o překladech pochází ze záznamů z katalogů Městské knihovny v Praze a Národní knihovny v Praze

2. POVĚŠŤOVÁ VYPRÁVĚNÍ

Velkou část tvorby Aleny Ježkové zaujímají pověsti. Svou pozornost jim věnovala zatím v jedenácti dílech. Ráda bych se nyní ve stručnosti zmínila o žánru pověsti, jejím vývoji a o autorech, kteří se zabývali její adaptací.

2.1 CHARAKTERISTIKA POVĚSTÍ

Pověst patří k prozaickým žánrům lidové slovesnosti (v adaptacích se však mohou objevit i básnické prvky). Původně se předávala po generacích ústně. Vyprávěla se mezi lidmi, jejichž život nějakým způsobem ovlivnila. Jednalo se o informaci, která měla člověka před něčím varovat, nebo se z ní měl poučit. Věcná složka zde dominovala nad zábavnou. Příběhy neměly lidi pobavit, ale určitým způsobem vychovávat.

Je vázaná k reálnému místu, kraji, předmětu, historické či pseudohistorické osobnosti nebo události. Objevují se zde podivuhodné, často i kouzelné či zázračné motivy, prostřednictvím nichž nám autor vypravuje údajně nevymyšlený a léty prověřený příběh. Iluzi skutečného příběhu podporuje jeho zasazení do reálných kulís, ve kterých se děj odehrává. S tím souvisí i časový rámec. Autor zmíní například jméno panovníka či historické období. Toto zařazení je však obvykle pouze rámcové (na pozadí postav, významných historických událostí). Věrohodnost pak dotvářejí informace o původu pověsti (např. pověst sepsal mnich, vyprávěči ji sdělil nějaký pamětník apod.). Nalezneme je buď v úvodu, nebo na konci příběhu. I přes všechny tyto snahy, nemůžeme brát pověsti coby historický zdroj ve všech aspektech. Ačkoliv obsahují reálné jádro, je třeba brát v úvahu i to, že část příběhu si autor domyslel.

Pro pověst je charakteristická jednoduchost děje a vyprávění. Příběh se odehrává na jednom místě, v krátkém časovém období, má jednoduchou zápletku a několik postav. Děj plyne rychle, neobsahuje žádné dějové odbočky a většinou je zakončen překvapivým či poučným rozuzlením. U pověstí se jen málokdy dočkáme idylického závěru. Zpravidla se též předpokládá jistý časový odstup od líčené události (minimálně od její klíčové části).

Pověst má jistý vztah například k mýtu, legendě či pohádce. O vztahu k mýtu hovoříme tam, kde je líčen zrod nějakého národa, popřípadě společenství. Avšak pověst na rozdíl od mýtu nikdy nebyla posvátná ani nebyla spojována se symboly. Předměty nebo události zde nemají žádný skrytý význam, převládá význam doslovný. S pohádkou ji spojují kouzelné či zázračné motivy. U pověsti je však reálný svět od toho nereálného jasně odlišen. Nadpřirozené motivy buď realitu vysvětlují (vznik nějakého krajinného útvaru), nebo jsou pomocí reality vysvětlovány. Neznamená to tedy, že by se v pověstech nadpřirozené postavy nevyskytovaly, jejich přítomnost je však racionálně zdůvodněna. Oproti pohádce má též jednodušší jazyk i stavbu. Neužívá stereotypy, není idealizována (často se zde objevuje motiv smrti popřípadě špatný konec) a je více krajově specifická. Pověsti měly povzbuzovat národní hrdost, pohádky lidem dodávaly naději.

2. 2 ZNAKY FOLKLÓRNÍ POVĚSTI (podle Věry Vařejkové)⁵

1. Vnikaly proto, aby uchovaly výjimečné příběhy, které se staly součástí tradic a místního sebeuvědomění. Proto se odehrávají na konkrétním místě, konkrétní (jmenované) osobě, v konkrétních reáliích, jež zůstaly jako pozůstatek příběhu.
2. Předávaly se po generacích, přičemž uchovány byly jen některé. Ty, co vzbuzovaly emoce, fantazii a lidé je silně prožívaly. Dnešní čtenáři z nich tak mohou vyčíst, čemu lidé věřili, čeho se báli, co je trápilo apod.
3. Nadpřirozeno vstupuje do lidského života přímo děsivou silou. Vymyká se chápání lidského rozumu a člověk ho nemůže ovládat. Už jen setkání s nadpřirozenými bytostmi či jevy je znepokojující (ať už jsou přátelské nebo nepřátelské), neboť obvykle končí tragicky.
4. Děj je prostý, s jednoduchou záplatkou. Nerozvíjí žádné vedlejší příběhy. I přesto je plný napětí. Odráží život a společenskou realitu.

---

⁵ Vařejková, V. *České pověsti v četbě mládeže a dětí*. Brno: Akademické nakl. CERM, 2000, str. 4-6

2.3 VÝZNAM POVĚSTÍ

Význam pověstí tkví v jejích funkcích: poznávací, výchovné, emocionální a estetické. Upevňují historické vědomí popisem událostí a životních zkušeností významných osobností i prostých lidí. Kromě toho posilují vědomí kontinuity dávných časů s těmi dnešními.

V dobách, kdy se pověst ještě předávala ústně, lidé těmto příběhům věřili. Brali je jako součást života, jako zkušenost někoho z okolí, ze které by se měli poučit. Toto vnímání skončilo až s tvorbou adaptací, kdy se pohled na pověst změnil jak u autorů, tak i u čtenářů. Spisovatelé si mohli dovolit vyprávět příběhy po svém, způsobem blízkým jejich současníkům, neboť slovy Věry Vařejkové: „Pověst žije díky působivosti adaptací, které naleznou své čtenáře.“⁶

Čtenářské pojetí je jednoznačné. Vypráví o událostech dávných dějin, které jsou obohacené o nadpřirozené jevy a bytosti. Čtenář je veden touhou poznat minulost konkrétního místa a příběhy s ním spojené. Ostatně lidi vždy lákalo setkání s nadpřirozenými jevy. V pověstech jsou však tato shledání převážně negativní. Až na výjimky, kdy některé nadpřirozené bytosti lidem pomáhají, většinou nekončí dobře.

2.4 ROZDĚLENÍ POVĚSTÍ

Jednotlivé pověsti lze zařadit do několika typů. V **historických pověstech** stojí v centru konkrétní reálné postavy a jejich skutky. Mapují minulost národa, a proto v nich najdeme téma válek (např. husitských), poddanství a roboty, epidemií či života ve městě. K těmto pověstem by se daly zařadit například příběhy o dynastii Přemyslovců.

Místní pověsti jsou spojeny s konkrétní lokalitou a jejím tajemstvím. Mají těsnou vazbu k místu a jeho obyvatelům. V každém regionu najdeme nějaký specifický útvar, o kterém si lidé vyprávěli příběhy. Jsou to pověsti o vzniku hradu, kapličky, studánky apod. V rámci místních pověstí bychom mohli objevit několik podtypů:

---

⁶ Vařejková, V. *České pověsti v čtenbě mládeže a dětí*. Brno: Akademické nakl. CERM, 2000, str. 20

etiologické, vztahující se ke vzniku či zániku zvláštních přírodních útvarů nebo architektonických památek (např. ohromný kámen s otiskem kopyta ve Velkém Meziříčí); **etymologické**, vysvětlující původ místního názvu (např. jméno propasti Macocha); **genealogické**, pojednávající o nějakém místním rodu (např. rod Slavatů sídlící na zámku v Telči); **heraldické**, vysvětlující původ erbu, městského znaku nebo domovního znamení (např. o původu erbu rodu Rožmberků); a **legendární**, líčící nějaký zázrak (např. o vzniku kostela, kaple, kříže, nebo zázračného pramene, pokud se na vzniku podílí boží zásah).

V jistém smyslu bychom sem mohli začlenit i **pověsti démonologické**, vypravující o střetu člověka s nadpřirozenou bytostí, úkazem či zázrakem. Publikace *Teorie literatury pro učitele*⁷ a Věra Vařejková k nim řadí i pověsti o lidech s výjimečnými vlastnostmi (např. Faust, krysař, vědma, silák, chytrák) nebo nevhodnými osudy (neštěstí, vraždy, sebevraždy, apod.)

Ladislava Lederbuchová ve svém *Průvodci literárním dílem* rozděluje pověsti na **národní a regionální**. Kromě toho provádí další členění na **lokální, erbovní, legendární** (přičemž do nich řadí nejen příběhy o bílé paní nebo bezhlavém rytíři, ale i ty, ve kterých vystupují historické postavy – Karel IV., Jan Žižka, Paleček apod.) a **etymologické**.⁸

Věra Vařejková se zamýšlí nad vznikem národních pověstí. Původně byly spjaté s danou oblastí, někdy však překračovaly meze panství či krajů. Vznikaly tak národní, popřípadě nadnárodní varianty těchto příběhů. „Pověsti, které se staly majetkem celého národa, plní podobnou funkci jako místní v měřítku celonárodním. Přispívají k uvědomění si rodné země jako širšího domova.“⁹

---

⁷ Peterka, J. *Teorie literatury pro učitele*. Praha: nakl. Univerzita Karlova v Praze, pedagogická fakulta, 2001, str. 228

⁸ Lederbuchová, L. *Průvodce literárním dílem, výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Jinočany: nakl. H&H, 2002, str. 250

⁹ Vařejková, V. *České pověsti v čtenbě mládeže a dětí*. Brno: Akademické nakl. CERM, 2000, str. 8

2. 5 VÝVOJ POVĚSTÍ

Pověst patří k nejstarším literárním žánrům lidové slovesnosti. Předpokládá se, že se objevovala již ve spojení s mýtem. Charakter pověstí mají např. příběhy ze Starého zákona, nebo pověsti o založení Říma apod. Ve středověku to byly příběhy o nebojácných hrdinech s nadpřirozenou silou, s výjimečnými schopnostmi (král Artuš, rytíř Roland, Alexandr Veliký).

Původ českých pověstí není zcela znám. Asi nejznámější a nejfrekventovanější jsou přemyslovské pověsti, které nalezneme již v Kristiánově legendě z 10. století. Jazykově i dějově rozvinutější verze je obsažena v Kosmově kronice. Kosmas využívá biblické či antické motivy, které prolíná s raně středověkou evropskou epikou. V pozdějších kronikách byl Kosmův základ dále rozvíjen o další postavy a příběhy. Přemyslovské pověsti se tímto způsobem dále „zdokonalovaly“ a stávaly se všeobecně známými.

V období romantismu byl zájem o lidovou slovesnost a tudíž i o pověsti. Spolu s dalšími folklorními útvary se stávaly zájmem sběratelské činnosti a literární adaptace začaly být součástí umělé literatury.

2. 6 ADAPTACE POVĚSTÍ

Od počátku 19. století byly pověsti sbírány a adaptovány. Mezi nejznámější sběratele lidové slovesnosti patří Karel Jaromír Erben a Božena Němcová. U nich najdeme pověsti společně s pohádkami. Zde však byly ještě hojně upravovány podle potřeb autorů. Co nejuvěrněji se naopak snažili pověsti zaznamenat sběratelé na sklonku 19. století (V. Tille, J. Š. Kubín). Současně se regionální sběratelé snažili prostřednictvím pověstí povzbudit národní hrdost a vztah čtenářů ke konkrétnímu místu či kraji.

Staré pověsti české Aloise Jiráska, snad nejznámější zpracování pověstí, vyšly v 90. letech 19. století. Jirásek chtěl nabídnout moderní variantu českého mýtu co největší čtenářské obci. Jedná se o nejkompaktnější zpracování národních pověstí, které se promyšleně podílejí na výchově národního cítění. Nacházejí se zde pověsti vztahující se k předhistorickému a historickému období českých dějin. Souběžně s nimi

vyšly ještě Historické pověsti lidu českého od Augusta Sedláčka, které však byly Starými pověstmi českými zastíněny. Celkem obsahovaly sto jedenáct pověstí, včetně pohanských. Jejich zpracování se od Jiráskova liší svou stručnou stylizací, vycházející z představy, jak asi lidová pověst vypadala.

Náměty pověstí, které se objevují u Jiráska, s oblibou zpracovávali i jeho vrstevníci. Julius Zeyer napsal cyklus epických básní Vyšehrad (1880) a hru Šárka (1887). Pověst o Šárce, jak dosvědčuje první řada Mýtů (1879), zaujala také Jaroslava Vrchlického. Nejstarší české pověsti inspirovaly i generaci umělců kolem Národního divadla (např. Smetanova opera Libuše, výtvarná díla Mikoláše Alše, Josefa Mánesa a Josefa Václava Myslbeka).

Propracovaností a komplexností se staly Jiráskovy Staré pověsti české vzorovým dílem žánru. Stejně tematicke jako Alois Jirásek se věnují na počátku 20. století Adolf Wenig (Věvec pražských pověstí, 1908), později pak Ivan Olbracht (Ze starých letopisů, 1940), jenž se snaží předkládat pověsti v původním znění, tak jak byly zaznamenány v kronikách.

2. 7 SOUČASNÍ AUTOŘI POVĚSTÍ

Ve 20. století už adaptace nedosahovaly takové obliby, nadále se však udržují především v literatuře určené pro děti a mládež. Nejznámějším adaptátorem 20. století byl Eduard Petiška (Čtení o hradech, 1971; Čtení o zámcích a městech, 1979), dále Václav Cibula (např. Pražské pověsti, 1972; Nové pražské pověsti, 1981), následovaný Helenou Lisickou (např. Pověsti starých měst, 1981; Zrcadlo starých časů – Pověsti a zkazky z českých měst, nejnovější vydání 2008), Františkem Lazeckým (např. Dukátová stařenka, 1983) a Oldřichem Sirovátkem (např. Brněnské kolo a drak, 1982), který se zaměřil i na nejmladší čtenáře v knize Brunclík a lev (1989).

I v současné době vznikají knihy pověstí. Autoři se věnují historii české země: Martina Drijverová (např. České dějiny očima psa, 2004; České pověsti pro malé děti, 2002); jiní se zaměřují na pověsti svého kraje: Marta Šrámková (Pod brněnskými věžemi, 1995; Před brněnskými hradbami, 1997). Samostatnou kapitolu tvoří pověsti spjaté s Prahou. Patřila by sem díla Evy Hudečkové (Bratříček Golem, 1993), Hany Doskočilové (Golem Josef a ti druzí, 1994) a Jiřího Kahouna (Golem, 1997).

2. 8 POVĚST A LEGENDA

Legenda je charakterizována jako prozaický, popřípadě veršovaný životopis osob považovaných za svaté. Obvykle se zde vyskytují zázraky a postavy křesťanské historie. Jako žánr představuje jednu z forem kultu svatých.¹⁰ Základ tvoří vyprávění o životě a smrti osoby, která se díky svým skutkům dostala do nebe. Většinou má tři části: okolnosti narození, život spojen s utrpením popřípadě mučením a skutky vykonané po smrti.

Legendy jsou psány s cílem oslavit památku vzorných křesťanů, kteří dali přednost božím zákonům před pomíjivými radostmi života. Dochází zde k vyostření sporu mezi dobrem a zlem, znázorněným jednotlivými postavami. Charakteristické je i působivé podání, které má být výchovné a zároveň zprostředkovávat legendu tak, aby byla pro čtenáře atraktivní.

Legenda se od pověsti liší. Je totiž specifičtěji zaměřená. Pojednává o útrapách osoby, jež svádí boj (s okolím kvůli své víře či se svým svědomím). Také se zde vyskytují zázraky, které nalezneme i v pověsti legendární.

Alena Ježková použila pojem legenda v názvech hned tří svých děl. I přesto, že knihy obsahují legendu ve svém názvu, jedná se o pověsti, neboť naplňují její znaky. Můžeme zde objevit i pověsti legendární. Ostatně název legenda působí tajemnějším dojmem, který se obzvláště k příběhům týkajícím se Prahy velmi dobře hodí. Odkazuje totiž k vyprávění o něčem zvláštním, nevšedním a významném, což pověsti o Praze naplňují.

---

¹⁰Mocná, D. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, str. 337

3. HISTORICKÉ NÁMĚTY OČIMA ALENY JEŽKOVÉ

K tomu, aby člověk začal psát, potřebuje námět, který ho natolik uchvátí, že má potřebu ho zpracovat. Také Alena Ježková musí být nápadem okouzlena, aby se mu mohla intenzivně věnovat. Tímto námětem, který ji už několik let přitahuje, jsou dějiny. Historickým námětům se věnovala v podstatě ve všech svých knihách, takže její zaujetí je zřejmé. Žánr pověstí ji koneckonců lákal už v dětství. Ono spojení reálného místa s nadpřirozenem, které budí dojem, že se tyto tajemné příběhy mohou stát i nám. Tento pohled ji dodnes neopustil. I nyní dokáže strávit před historickými domy celé hodiny, poutá ji bohatost architektury a výzdoba budov. Ráda též navštěvuje hrady a města, kde prohlíží pamětihodnosti, pozoruje, fotografuje a hovoří s místními lidmi. Vždy má jasno v tom, proč na místo jede a co tam chce vidět. Občas se jí podaří objevit i něco výjimečného, což bere spíš jako takový bonus.

Historie ji velice láká, ne však ve smyslu popisu událostí a výčtu dat, ale z hlediska souvislostí – co s čím souviselo, na co všechno to mělo vliv a jaký to mělo důsledek. Sama sebe cítí spíš jako vypravěčku, která předává dávné pověsti dnešním lidem. Dokonce přiznává, že by chtěla, aby její díla byla jakýmsi poselstvím dětem o tom, že dějiny jsou vlastně zajímavé a je třeba se jimi zabývat. Pokud si děti pověst prožijí a zapojí do ní emoce, budou si jí, a tím i historickou událost, dlouho pamatovat. To samozřejmě kladně ovlivní i jejich prožívání minulosti a motivaci k získávání dalších informací.

Své první dílo věnované historii - Praha, babka měst – napsala, protože postrádala současný čtivý příběh a touto tematikou. Ve Starých pověstech českých a moravských a v Příbězích českých knížat a králů byla vedena touhou přiblížit dávné dějiny současnou formou, která by čtenáře pobavila a byla pro ně srozumitelná. Jak sama autorka říká: „Mýtus musí zůstat otevřený, je to cesta k národní identitě. Chce to čistý, průzračný jazyk bez archaismů, s emocemi.“¹¹ Myšlenkou zpracovat příběhy domovních znamení se zaobírala při svých procházkách historickou Prahou. Zdálo se jí, že se jim nevěnuje taková pozornost, jakou by zasloužila. A tak vznikli Strážci pražských ulic. Z podobného popudu vyšlo i 55 českých legend z hradů, zámků a měst.

---

¹¹ www.reflex.cz/Clanek35824.html

Pokud si totiž přečteme pověst o nějakém místě, většinou v nás zůstávají emoce, které nám umožňují podívat se na ně trochu jinýma očima. Přesně tak se dívá autorka na Prahu, kde žije už od dětství. Dlouho si myslela, že pražské pověsti jsou všeobecně známé. Když zjistila, že tomu tak není, zvolila vlastní autorský přístup a pověstové prvky dotvořila fantazijními v 77 pražských legendách. Už jen proto, aby si příběhy uchovaly svou atraktivitu i pro příští generace. Prahou kráčí lev sepsala s úmyslem poskytnout pohled na Prahu dětem cizinců. Hlavní město přitom pojala jako tajemné místo, ve kterém se dá zažít a objevit mnoho úžasných věcí.

Nikdy přitom nepřemýšlí nad tím, zda je kniha určena dětem nebo dospělým. Píše své knihy pro každého, koho dějinné souvislosti, stejně jako ji, zajímají. Není rozhodující, zda je čtenáři šest, deset nebo padesát let. Autorka se spíš snaží o to, aby její příběhy byly srozumitelné a pro recipienty zajímavé.

Kromě převyprávění pověstí a legend má Alena Ježková ještě jednu zálibu. Již několik let sbírá regionální pověsti, které si vozí ze svých výletů po českých krajích a městech. Zaobírá se též myšlenkou, že by tato vyprávění někdy v budoucnu vydala. Nápadů má Alena Ježková stále dost, a tak se její čtenáři mohou brzy těšit na další knihy.

4. ANALÝZA A INTERPRETACE VYBRANÝCH DĚL

4.1 CHARAKTERISTIKA DĚL

Alena Ježková se ve své tvorbě věnuje převážně historickým námětům. Na začátku své analýzy bych se ráda v krátkosti zmínila o dvou knihách, ke kterým už se nebudu podrobněji vracet, neboť se vymykají prostředím (Řecké báje) i žánrově (poetický příběh Prahou kráčí lev).

Prahou kráčí lev je pohádka o chlapci Davidovi, který navštívil s rodiči Prahu. Zatímco na ně čeká na hotelovém pokoji, ztratí svého plyšového lva. Najednou se na okně objeví modrý holub Modropírko, který Davidovi nabídne svou pomoc při jeho hledání. Tím se otevírá dobrodružná cesta po pražských památkách. Malý David na křídlech Modropírka poznává Katedrálu sv. Víta, domovní znamení v Nerudově ulici, Staroměstskou radnici a mnoho dalších. Kniha má rychlý spád, bez zdlouhavých popisů a odboček. Přitažlivou formou děti seznamuje s pražskými pamětihodnostmi. Jde o příběh s dětským hrdinou. Vyskytuje se zde přímá řeč i dialogy. Díky svému zpracování je srozumitelná i malým čtenářům. Navíc je doplněna výraznými barevnými ilustracemi Michaeli Kukovičové. Její nominaci na Magnesiu Literu zdůvodnili porotci tím, že svou moderní pohádkou dokázala Alena Ježková vytvořit výbornou obměnu pragenzií.

Řecké báje jsou doposud poslední vydanou knihou autorky. Převyprávěla v nich nejznámější báje starověkého Řecka. Poprvé se zde nezabývá českými dějinami. Celkem je v ní obsaženo 22 příběhů z různých krajin. Hlavními hrdiny jsou členové rodiny olympských bohů se všemi jejich dobrými a špatnými vlastnostmi. Vystupují zde záhadné bytosti, polobohové i podivuhodná zvířata. Téma starých řeckých pověstí je poměrně oblíbené, Alena Ježková se snaží o jejich znovuodhalení, přičemž používá jednoduchý a stručný styl, který je jí tak vlastní. Ač jsou báje psány poměrně stručně, přesto nám poskytují vcelku detailní pohled. O ilustrace se opět postarala Michaela Kukovičová.

Ve své analýze se budu nadále zabývat knihami českých pověstí (národních i místních). Pro lepší přehlednost jsem je rozdělila do několika oddílů:

Oddíl **Historické pověsti** zahrnuje tři díla: Staré pověsti české a moravské, Příběhy českých knížat a králů a Karel IV. První dvě jmenované knihy na sebe tematicky navazují. Sama Alena Ježková na jejich provázanost poukazuje. V plánu má sepsání dalšího pokračování, ve kterém by se chtěla časově posunout až k 19. století. Do tohoto oddílu tematicky zapadá i Karel IV. Jedná se o rozšíření pověstí o Karlu IV., které ukončují Příběhy českých knížat a králů. V nich však autorka připomíná jen některé momenty ze života Karla IV., zatímco v knize Karel IV. je zmapován jeho život jako celek (od narození až po pohřeb). Celá první část je věnována pověstem historickým, pojednávajícím o historii českého národa.

Oddíl **Místní pověsti** zastřešuje tři knihy, jejichž propojenost naznačují již jejich názvy: 77 pražských legend, 55 českých legend z hradů, zámků a měst a 33 moravských legend. Kromě názvu mají tyto legendy shodné téma. Všechna tři díla se zabývají povětšinou pověstmi spjatými s určitým místem – ať už pojednávají o původu názvu místa, o místním rodu nebo vzniku místně specifických útvarů. I když kniha 77 pražských legend působí přece jen trochu jinak. Příběhy odehrávající se v pražských reáliích jsou opředeny tajemstvím a obsahují řadu vyprávění dochovávaných v legendách, jež se vztahují k různým místům Prahy.

Další tři díla jsem zpracovala každé zvlášť, neboť jsou tematicky i po formální stránce odlišné. Jsou seřazeny v tom pořadí, v jakém poprvé vyšly: **Praha, babka měst, Příběhy z Dalimila a Strážci pražských ulic.**

4. 2 POVĚSTI HISTORICKÉ

V prvním oddílu budu analyzovat pověsti historické. Do nich tematicky spadají Staré pověsti české a moravské a Příběhy českých knížat a králů. V návaznosti na druhé dílo k nim přidávám ještě Karla IV.

Jak již název Staré pověsti české a moravské napovídá, jedná se o moderní zpracování českých a moravských pověstí, jež mapují nejstarší české dějiny. Jde o soubor známých příběhů z pohanské doby (např. O Čechovi, O Libuši a Přemyslovi nebo O lucké válce) a raného období formování Velké Moravy a českého státu (např. O Svatoplukovi, O Bořivojovi, O knížeti Václavovi). Kniha poprvé vyšla s ilustracemi Renáty Fučíkové v nakladatelství Albatros v Praze roku 2005. Následně získala hned několik ocenění včetně nominace na Zlatou stuhu. Pověsti jsou určeny pro děti od 9 let.

Příběhy českých knížat a králů navazují na Staré pověsti české a moravské. Přibližují nám život a vládu několika významných českých panovníků a dvou žen: Anežky České a Elišky Přemyslovny. Začínají vládou Boleslava II. a končí smrtí Karla IV. Poprvé vyšly v nakladatelství Albatros v Praze roku 2007, také s ilustracemi Renáty Fučíkové. Získaly dvě ocenění a v říjnu 2009 byly nominovány na cenu Honour List IBBY. Kniha je určena pro děti od 9 let.

Podle Aleny Ježkové jsou fakta uváděná v Příbězích českých knížat a králů „v souladu s obecně přijímanými historickými klišé školních osnov a učebnic.“¹² Dle mého názoru by se kniha dala využít na 1. st. ZŠ v hodinách vlastivědy - při výuce Přemyslovců, prvního doloženého českého panovnického rodu, a prvních dvou Lucemburků (Jana Lucemburského a Karla IV.) Oproti Starým pověstem českým a moravským se zde objevuje více faktů, což vychází z toho, že první z dvojice pojednává o historicky nepodložených osobách. Příběhy českých knížat a králů již vycházejí z reálných informací o skutečných panovnících. Historické události pak předkládá z pohledu hlavních hrdinů. Sama autorka na zadní straně knihy uvádí,

---

¹² Ježková, A. *Příběhy českých knížat a králů*. Praha: nakl. Albatros, 2007, poznámka na str. 134. Dále jen PČKK. Následující citace s touto zkratkou pochází z této publikace.

že "kniha představuje velikány české historie jako živoucí a nezaměnitelné lidské osobnosti, které stejně palčivě jako my prožívaly svá vítězství a prohry, lásku, nenávisť i pochyby."

Kniha Karel IV. pojednávající o životě a smrti otce vlasti vyšla roku 2005 v Praze v nakladatelství PRÁH. Ilustrovala ji Renáta Fučíková. Projdeme si život Karla IV. od jeho narození, pobyt ve Francii, jeho příjezd do Čech, budování Nového města, až po jeho stáří a smrt. Vzhledem k většímu typu písma si příběhy mohou číst i děti kupříkladu sedmileté. Popřípadě jim je mohou předčítat rodiče. To ovšem neznamená, že by si je nemohly „vychutnat“ i děti starší, popřípadě dospělí.

Vyprávění Starých pověstí českých a moravských začíná slovy:

„Jsou příběhy, které nikomu nepatří, a přesto jsou pořád navlečené na šňůrce lidské paměti. Náhrdelník z lásky a statečnosti, smutku, odvahy a naděje těch, kteří žili před námi, dnes ale leží zapomenutý, stranou od našeho života. Jenže ať chceme či ne, každého z nás ten neviditelný šperk poutá s lidmi dávného věku. Svazuje naše osudy. My jsme jejich budoucností, oni naším počátkem.“¹³

Tento citát podle mne přesně vystihuje motivaci, která vedla Alenu Ježkovou k sepsání pověstí. Pro mnoho dětí je onen „náhrdelník“ někde stranou a autorka se tuto skutečnost snaží změnit a opět ho dětem přiblížit.

Na počátku Příběhů českých knížat a králů zase cituje Vladislava Vančuru:

„A jako je vztah mezi řečištěm a proudem, tak jsou podobné vztahy mezi konáním člověka jediného a činy ostatních, neboť žádnou bytost a žádnou sílu nelze oddělit od společných věcí života.“ (PČKK str. 5)

---

¹³ Ježková, A. *Staré pověsti české a moravské*. Praha: nakl. Albatros, 2005, str. 5. Dále jen SPČM. Následující citace s touto zkratkou pochází z této publikace.

Všechny činy panovníků musíme proto brát v kontextu tehdejší doby a jejich představitelů.

Stručné prology před každou kapitolou nás následně seznamují s reáliemi českých zemí. Objevují se formou krátkého poučného textu, který nám poskytuje řadu informací i o životě tehdejších lidí. Nejsou to už jen příběhy, ale též pohled na historii (tehdejších zvyky a reálie):

„Slované přišli na naše území během 6. století...Neznáme jména jejich vůdců, vladyků, hrdinů a věštkyň. Dochovaly se jen pověsti, které mnohem později zapsali někteří kronikáři.“ (SPČM str. 7)

„Svatba byla pro Slováky důležitým obřadem. Chlapec a dívka se stávali novými lidmi....Svatba se konala obvykle na podzim, kdy bylo dost zásob, a žádné zemědělské práce nebránily dlouhým veselým oslavám.“ (SPČM str. 31)

„Těmi černými lesy muži štváli jeleny a kance, dokud nepadli pod jejich šípy. ..Knížetem byl ten, kdo lépe vládl zbraní.“ (PČKK str. 23)

„Štíty a prapory byly svědectvím hrdinství a ctností rytířů...Dnes už rytířským znakům nerozumíme. Kdybychom uměli, četli bychom z nich příběhy o statečnosti a odvaze jejich nositelů.“ (PČKK str. 39)

Zaznamenané údaje mají dětem pomoci lépe pochopit prostředí, ve kterém se příběhy odehrávají. Děti si informace z textů dobře zapamatují, neboť je mají spojené s poutavým vyprávěním. Fakta zde najednou ožívají pomocí zprostředkovaných příběhů. Na jednom místě však úvodní text chybí. Za pověstí O knížeti Václavovi nalezneme ještě epilog, namísto prologu k pověsti o Ječmínkovi. I když určitá návaznost zde přeci jen je, neboť v epilogu se hovoří o naději, kterou lidé vkládali do sv. Václava, a postava Ječmínka symbolizuje pomoc, která přichází, když je člověku zle a potřebuje vzkřísit novou naději:

„Doba Národního obrození v 19. století svatému Václavovi přisoudila místo

v čele rytířů, spících uvnitř hory Blaníku. Čekají, až bude české zemi nejhůř, a pak ji přispěchají zachránit.“ (SPČM str. 133)

To vše navozuje atmosféru, která nás zavádí do dob dávno minulých. Tuto náladu Alena Ježková drží až do samého konce, kde se v závěru pověsti o Karlu IV. píše:

„Ve chvíli jeho smrti se prý samy od sebe rozezněly všechny pražské zvony. Zvonily na počest velkého panovníka, který věděl, že vlast je láska k minulosti.“ (PČKK str. 132) „Prý se tak Praha loučila s panovníkem, který jí dal tolik dobrého.“¹⁴

Z příběhů Starých pověstí českých a moravských se dozvídáme o příchodu Slovanů, o tom, jak vypadaly vesnice, jaká náboženství a zvyky pohanů vyznávali, s kým bojovali, jak to vypadalo na dvoře knížete Bořivoje apod. Seznámíme se i s méně známými knížaty, např. Neklanem nebo Durynkem.

Kromě toho ve svých vyprávěních Alena Ježková líčí známé události – bitvy (např. Bitva na Moravském poli, vyvraždění Slavníkovců) stavby (Vyšehrad, Pražský hrad, Chrám sv. Víta) i osobní prožitky (např. lásky králů). V neposlední řadě zde nesmí chybět známá motta, která ovšem Alena Ježková poněkud pozměnila. Takže místo: „Toho bohdá nebude, aby český král z boje utíkal.“ zde najdeme zvolání: „Český král z boje nikdy utíkat nebude!“ (K IV. str. 12)

NÁMĚTY

Pokud shrnu téma všech tří publikace, zahrnují období od příchodu Slovanů (doba pohanská), přes vládu knížete Václava, posledních Přemyslovců a prvních Lucemburků. Končí smrtí Karla IV. Ačkoliv jsou pověsti tematicky spojeny (po časové ose), dají se číst i odděleně. V případě Příběhů českých knížat a králů a Karla IV. na sebe jednotlivé kapitoly ani neodkazují.

---

¹⁴ Ježková, A. *Karel IV.* Praha: nakl. Práh, 2005, str. 34. Dále jen K IV. Následující citace s touto zkratkou pochází z této publikace.

VYPRAVĚČ

Vystupuje zde nadosobní vypravěč, který nás provází příběhy a seznamuje nás s reáliemi. Pověsti jsou psány v er - formě.

„Proradná Šárka byla zabita v bitvě spolu s ostatními. Místu, kde Šárka vydala smrti Ctirada, se dodnes říká jejím jménem, Divoká Šárka.“ (SPČM str. 56)

„Roku 1361 dala Anna Svidnická císaři vytouženého dědice, syna Václava. Oslavy v Praze i v Norimberku, kde se princ narodil, trvaly mnoho dní.“ (K IV. str. 30)

POSTAVY

Jak je patrné z názvu Příběhy českých knížat a králů, jedná se o příběhy konkrétních historických postav, příslušníků panovnických rodů a lidí z jejich okolí, což ostatně vždy více zaujme než obecný popis doby. Ke každé osobě se váže několik pověstí, které vycházejí z reálných dat, doplněných o smyšlené dialogy a úvahy hrdinů. Historické jádro Alena Ježková bravurně kloubí s konkrétními rozhovory a pocity postav, které si přimyslela. Pro příklad uvádím rozhovor Anežky se služkou Bětou o tom, proč jde do kláštera:

„Tobě se zdá, jak je hezké být princeznou, žít slavnostmi a hostinami a bez starosti o zítřejší den. Ale nevíš, po čem toužíš – tvůj život nebude jiný, když budeš nosit krásné šaty a jíst z královského stolu. Naše životy doopravdy určuje jen to, jaká jsi uvnitř. Ve své duši. Rozumíš mi, Bětko?“

„Trochu, paní...“

„Já jsem se narodila jako princezna. Ale to je pro mne málo. Chci se starat o všechny bezbranné, kteří nemají, kdo by jim pomohl....“

Právě tyto momenty dodávají příběhům lidský rozměr. Už to nejsou jen jména, ale skutečné bytosti. O Anežce České se děti ve škole učí. Vědí, že vstoupila do kláštera

a svůj život zasvětila Bohu. Alena Ježková nám ji představuje jako ženu, která byla jistě velice rozumná a statečná. Už jen to, že se dokázala vzepřít tehdejšímu zvykům, odmítla se vdát a šla jinou cestou, ač to pro ni nebylo lehké. Tyto její vlastnosti jsou dobře patrné v příběhu, kdy v pokročilém věku smířila svého bratra Václava I. s jeho synem Přemyslem Otakarem II. Není podstatné, že si autorka pověst dotvořila podle svého. Nikdo už dnes neví, jak to tehdy doopravdy bylo, tak proč dětem nenabídnout příběh, který jim pomůže pochopit jednání této historické osobnosti.

Postavy jsou plastické, mají své lidské slabosti:

„Ctirad seskočil z koně a jediným pohybem přeřal loveckým nožem pevné uzly. Už držel dívku v náručí a něžně ji pokládal na měkký mech...hovořil Ctirad k dívce, zasažen její krásou a utrpením.“ (SPČM str. 51)

Charakteristika postav nám poskytuje základní informace, které potřebujeme pro pochopení motivů jejich jednání. K tomu je třeba znát jejich povahové vlastnosti:

„Neklanovo jméno bylo ve shodě s jeho povahou: neklál se, tedy nebojoval. Se sousedními kmeny žil v úctě a přátelství. Jen s luckým knížetem Vlastislavem v míru žít nemohl, jako se voda s ohněm nedomluví. Neklan byl rozvážný a bojácný, Vlastislav prudký a bojovný.“ (SPČM str. 69)

„Na hradě už dávno nebyly ženy v takové vážnosti jako kdysi za kněžnina života, muži se jim posmívali a chovali se k nim hrubě...Jedna z nich, Vlasta, se však rozhodla pomstít se mužům za jejich neúctu. Protože byla vášnivá a rozhodná, snadno získala ostatní pro svůj plán a stala se jejich vůdkyní.“ (SPČM str. 49)

Sem tam nám autorka předkládá i popis vzhledu, nejčastěji ženských postav:

„Její darem i prokletím byla severská krása, kterou zdédila po matce, švédské princezně. Bílá pleť, vlasy světlé jako obilí a oči zelenomodré jako mořská voda.“ (PČKK str. 91)

V některých případech Alena Ježková pro charakteristiku postavy používá přirovnání:

„Neměl přilbici a jeho vlasy, zcuchané jízdou, byly černé jako srst jeho ušlechtilého koně. Pohyby, držení těla, smích i všechno na něm jako by bylo lehké a větrné.“ (PČKK str. 48)

„Usmála se a na tváři se jí prostřely jemné vrásky, jako když prší na hladinu řeky.“ (SPČM str. 116)

Vlastní jména mají historické postavy – panovníci (např. Přemysl Otakar II., Karel IV., Svatopluk, Bořivoj), jejich rodinní příslušníci (např. Eliška Přemyslovna, Anežka Česká, Ludmila, Blanka z Valois), slavní stavitelé (např. Petr Parléř). To je pochopitelné, neboť tato jména jsou všeobecně známá. Alena Ježková pojmenovává i některé další postavy (např. služebná Běta, žalářník Herman, správce hradu Pořej apod.). Většinou se jedná o osoby, které jsou pro děj (jeho pochopení) nějakým způsobem důležité. I významní panovníci měli své důvěrníky, kterým se svěřovali. A tito lidé musí mít zákonitě svá jména. Beze jmen by totiž nebudili takovou důvěru.

Všechny tyto prostředky autorce pomáhají z postav vytvořit plastické a živé osobnosti, o jejichž existenci nemůže nikdo pochybovat.

Postavy charakterizuje přímo:

„Na jedné straně mladá, silná a cílevědomá Drahomíra, na straně druhé starší a moudrá Ludmila, vzdělaná žena a horlivá křesťanka.“ (SPČM str. 114)

„Vladislav byl o několik let starší, ale mírnější a bojácnější, zato prudký Přemysl už odmalička sahal po nejvyšších postách a odměně...Byl dobrý žák, ale nejvíc mu učarovaly nauky o hvězdách.“ (PČKK str. 63)

Často také nepřímo:

„Muž s kancem na zádech se zastavil v hradní bráně...stál beze slova, svaly na hrudi i pažích mu cukaly...nedíval se na kněžnu, ale do očí Kaziných.“ (SPČM str. 25-26)

V knize Karel IV. jsou charakteristiky velice stručné:

„Alžběta vynikala statnou postavou a neobyčejnou silou. Pro pobavení ohýbala podkovy a různé předměty.“ (K IV. str. 27)

O jejich vzhledu se dozvídáme víceméně z ilustrací. Ani povahovým rysům není věnována taková pozornost. Což ovšem vyplývá z celkového pojetí knihy.

DĚJ, PROSTŘEDÍ, ČAS

Ve Starých pověstech českých a moravských nalezneme příběh o praotci Čechovi, o Krokovi a jeho dcerách, o Libuši a Přemyslovi, o Dívčí válce, o Horymírovi, Svatoplukovi, Bořivojovi, kněžně Ludmile a knížeti Václavovi a na závěr o Ječmínkovi.

V Příbězích českých knížat a králů se vypráví o knížeti Boleslavovi II. a biskupu Vojtěchovi (4 části), o knížeti Oldřichovi a Boženě, o knížeti Břetislavovi I. a Jitce (2 části), o králi Vladislavovi I., o Anežce České (3 části), o železném a zlatém králi Přemyslu Otakarovi II. (3 části), o králi Václavovi II. a rytíři Závašovi z Falkenštejna (4 části), o králi Janu Lucemburském a Elišce Přemyslovně (5 částí), o českém králi a římském císaři Karlu IV. (4 části).

Vyprávění o Karlu IV. se na začátku otevírají obrázkem Karla IV. v zavinovačce. Bez dalšího úvodu následují příběhy. Komplex uzavírá kresba z pohřbu Karla IV. Na konci knihy nalezneme důležitá data z Karlova života (jakýsi životopis v datech) a rodokmen nejbližší rodiny. Ačkoliv příběhy popisují jednotlivé události ze života „otce vlasti“, není nutné je číst všechny najednou.

Nalezneme zde příběhy, které nastiňují z jakého rodu Karel IV. pochází, jak se tento rod ocitl na českém trůnu, proč byl Karel IV. vychován ve Francii a jak tato výchova probíhala, proč přijal jméno Karel a o jeho první lásce Blance, kde Karel nocoval, než byl opraven královský palác a kdo se podílel na přestavbě chrámu sv. Víta, kdo patřil ke královu dvoru, kdy byla založena Karlova univerzita, a že už tehdy měla 4 fakulty. Líčí nám Karla IV. jako velmi vzdělaného, hovořícího 5 jazyky, popisuje nám jeho rodinné zázemí (4 ženy a 11 dětí – ne všechny přežily), přibližuje význam Karlštejna.

Závěr publikace nám popisuje konec života Karla IV. a jeho velké bolesti, i to, že ještě před smrtí se jel podívat do Paříže a v 62 letech zemřel. Následně byl s poctami pochován.

Pověsti se odehrávají hlavně v prostředí českých zemí. Někdy nás v nich autorka zavede do královského paláce, jindy do okolních vesnic a lesů. V případě vyprávění o Karlu IV. se některé události odehrávají i v Itálii nebo na území Svaté říše římské.

Příběhy jsou zasazeny do období vlád jednotlivých panovníků. Společně tvoří časovou linii zahrnující několik po sobě jdoucích století.

KOMPOZICE

Staré pověsti české a moravské obsahují 14 pověstí, které jsou seřazeny podle časové osy. První pojednává o praotci Čechovi a poslední o Ječmínkovi.

Příběhy českých knížat a králů jsou rozděleny do 9 kapitol – 9 příběhů. Každý z nich líčí osud jednoho českého panovníka. Pověsti jsou seřazeny podle časové posloupnosti panování jednotlivých knížat/králů. Navíc je sem přidáno vyprávění o sv. Anežce. Jednotlivé příběhy jsou kratšího rozsahu. Tam kde je pověst obsahově dosti obsáhlá, ji autorka rozděluje na několik podkapitolek (např. O knížeti Břetislavovi I. a Jitce je rozdělena do dvou částí, O českém králi a římském císaři Karlu IV. dokonce do čtyř).

Dílo Karel IV. je rozčleněno do 16 částí, zabývajících se jednotlivými důležitými momenty Karlova života. Je doplněno o popis zájmů a rodinného zázemí panovníka. Každá kapitola se rozevívá na jedné dvojstránce.

Jednotlivé kapitoly všech tří děl se mohou číst zvlášť, nezávisle na sobě. U Karla IV. nejsou stránky dokonce ani číslovány, takže se v něm neobjevuje ani obsah. Není to zde v podstatě nutné, neboť rozsah knihy umožňuje její přehlednost i bez této pomůcky. Ve všech třech dílech se objevuje převážně chronologický kompoziční postup.

JAZYK

Příběhy jsou vyprávěny současným spisovným jazykem. Ve srovnání s Jiráskem Alena Ježková příběhy o něco zkrátila a dodala jim sevřenější ráz. Dnešním dětem jsou tak pověsti dobře srozumitelné. Vyprávění je napínavé, místy se vyskytují dramatické scény:

„Ztěžka vstala, hrdě se narovнала a dívala se vrahům do tváře.“ (SPČM str. 118)

„Nevěřící výdech z mnoha hrdel. V hrůze a zděšení se vladykové odvrátili od hlavy malého chlapce.“ (SPČM str. 87)

„Ráno oblehatelé tvrdě zaútočili. Střechy kostela i paláce vzplály a jejich dřevěné krovky se zřítily.“ (PČKK str. 18)

Ačkoliv vyprávění působí velmi detailně, mají rychlý spád:

„Na Pražském hradě mezitím vládlo napětí. Nenávist k vládě Jindřicha Korutanského po Čechách rychle vzrůstala a stejně tak rostlo nebezpečí, které svíralo princeznu Elišku. Kdosi jí poslal lahůdky z královské kuchyně. Ochutnala a prudký jed, který do nich byl přimíchán, ji málem zabil. Když se o tom dozvěděl pán z Vartembergu, vyslal k Elišce posla s tajným vzkazem. Měla okamžitě prchnout na Vyšehrad, kde ji budou čekat věrní rytíři.“ (PČKK str. 98)

Vyskytují se zde metafory a přirovnání:

„Toho dne se slunce vyhouplo na oblohu jako zlatý peníz a zalilo kraj teplými paprsky. Tichý les se třpytil kapkami rosy a pavučiny babího léta svazovaly listy a kmeny jako vlákna čistého stříbra.“ (SSPČM str. 51)

„Plula v proudu světské nádhery jako drahocenná loď, princezna česká, a vítr nadouval plachty baldachýnu nad její hlavou v jiskřivém světle jarního dne.“ (PČKK str. 55)

Texty jsou psané jednoduchými větami nebo krátkými souvětími. V jednotlivých pověstech se vyskytuje přímá řeč a dialogy (rozhovory se sloužícími, rozkazy), které přispívají k dynamice příběhů. Není jich mnoho, ale vyskytují se v každé pověsti. Působí tak mnohem autentičtěji a vtahují čtenáře do děje.

Karel IV. je psán poněkud odlišně. Nenajdeme tady přímou řeč, ani rozhovory panovníka s jeho blízkými. Pouze popis událostí, tak jak šly za sebou.

RECENZE

Věra Vařejková ve své recenzi zhodnotila snahu Aleny Ježkové převyprávět Staré pověsti české a moravské současným jazykem jako velmi zdařilou. Ocenila to, že příběhy zkrátila velmi citlivě, čímž jim dodala sevřenější ráz, přičemž jim ponechala mytičnost a původní stylizaci: „Dala nový lesk perlám pověstí, neboť je učinily čtivým pro současné čtenáře.“¹⁵

Recenze Jany Rezkové na internetovém serveru knihovnice.cz kladně hodnotí poutavost vyprávění i snahu autorky přiblížit historii národa zajímavým způsobem. Kniha je prezentována jako moderní interpretace námětů Starých pověstí českých od Aloise Jiráska. „Historie psaná perem Aleny Ježkové je jemně a citlivě propracovaná, není to pouhé přepsání pověstí, je to umělecké dílo, do kterého dala autorka něco ze sebe a to věnuje našim dětem... nejstarší české a moravské legendy, zpracované poprvé Aloisem Jiráskem, se po letech dočkaly zasloužené moderní interpretace.“¹⁶

---

¹⁵ Vařejková, V. *Obnovený lesk pověstí*. Ladění, 2005, r. 10 (15), č. 4,

¹⁶ <http://www.knihovnice.cz/recenze/jezkova-a-stare-povesti-ceske-a-moravske.html> z 6. 3. 2008

V recenze Příběhů českých knížat a králů na témže internetovém serveru zmiňuje Jana Rezková barvitě vykreslené vyprávění, které čtenáře zaujme. Také si všimá faktu, že kniha podle názvu naznačuje čtení o mužských hrdinech, zatímco když se do díla začteme, zjistíme, že kromě jedné kapitoly věnované Anežce České je několik pověstí věnováno i příběhům dvojic hrdinů (Oldřich a Božena, Břetislav a Jitka, Jan Lucemburský a Eliška Přemyslovna). „Příběhy jsou psány romanticky, ale autorka se držela faktů a vyzdvihla dějinné události.“¹⁷

Martin Reissner vyzdvihl kvalitu autorčina vyprávění. Podle něj dokáže vylíčit příběhy postav s citem, aniž by se uchylovala k patosu, nebo k idealizaci tehdejších poměrů. Příběhy českých knížat a králů jsou v jejím podání „jednou z nejlepších beletristických historických knih pro mládež porevolučního období.“¹⁸

Karel IV. podle něj vyniká hlavně svými ilustracemi, jež jsou živé a ohromující, už jen svou velikostí. To však neznamená, že by byl text jen doplňkem, říká dále. Naopak, Alena Ježková se podle něj snaží zpřístupnit informace o Karlu IV. i malým dětem v dostatečném rozsahu.¹⁹

---

¹⁷ <http://www.knihovnice.cz/recenze/jezkova-a-pribehy-ceskych-knizat-a-kralu.html>, z 1. 4. 2008

¹⁸ Reissner, M. *Blízké vzdálené české dějiny*. Ladění, 2008, r. 13 (18), č. 1

¹⁹ Reissner, M. *Karel VI*. Ladění, 2006, r. 11 (16), č. 1

4. 3 POVĚSTI MÍSTNÍ

Ve druhém oddílu se budu věnovat analýze místních pověstí. Alena Ježková však v jejich názvech využívá pojmu legenda. Jmenovitě se jedná o trilogii legend: 77 pražských legend, 55 českých legend z hradů, zámků a měst a 33 moravských legend.

77 pražských legend, tajuplné příběhy z Prahy, vyšly poprvé v nakladatelství PRÁH v Praze roku 2006. Jedná se o soubor pověstí vztahujících se k různým místům Prahy. Kniha je doprovázena ilustracemi Renáty Fučíkové a je určena všem, kdo mají rádi Prahu a její kouzlo. Legendy a lidové pověsti vyprávějí o dosud existujících budovách a místech. Pro lepší přehlednost je kniha rozdělena podle jednotlivých částí Prahy. Vyprávění začíná na Starém městě a končí na Vyšehradě. Navzdory tomu, že pověsti jsou určeny i pro děti, vyústění popisovaných události je až tragické.

55 českých legend z hradů, zámků a měst je soubor, jenž mapuje příběhy z různých koutů Čech. Poprvé byl vydán v nakladatelství PRÁH v Praze roku 2007. Text doprovází ilustrace Zdenky Krejčové. První příběh pochází z hradu Bezděz a poslední se týká původu názvu Žebrák. Hned v úvodu díla nalezneme předmluvu, která přibližuje způsob, jakým vznikaly místní pověsti a díky čemu se nám dochovaly.

„Pověsti, legendy, báje a báchorky v sobě mají zvláštní kouzlo. Stojí mezi dvěma světy: fantazií a skutečností. Posvěcují historii poezií, humorem i nadějí, srozumitelnými všem, kdo chtějí naslouchat.“²⁰

33 moravských legend, poslední z trilogie Aleny Ježkové, vyšly v Praze roku 2009 v nakladatelství Práh. O ilustrace se opět postarala Zdenka Krejčová. Pověsti se vztahují k vybraným moravským hradům, zámkům a městům. Může si ho přečíst každý, koho zajímají místní pověsti, nebo má rád tajuplné příběhy z prostředí hradů a zámků.

---

²⁰ Ježková, A.: 55 českých legend z hradů, zámků a měst. Praha, nakl. PRÁH, 2007, str. 5. Dále jen 55L. Následující citace s touto zkratkou pochází z této publikace.

V 77 pražských legendách často někdo umírá a téměř vždy je v nich přítomen motiv potrestání hříchu nebo čekání na vysvobození. Příběhy nás obvykle hned zaujmou svým dějem:

„Za časů krále Karla IV. žil v Praze měšťan Rotlev. Vlastnil bohatý zlatý důl v Jílové...Pojednou horníci začali hlásit, že se zlatá žíla tenčí.“²¹

„Za dávných časů žila v Praze jedna bohatá obchodnice...Jednou jela paní ve svém kočáře přes Karlův most. Žebračka...ji poprosila o almužnu, ale paní jí jen hrubě odsekla.“ (77L str. 32)

Někdy však začínají popisem konkrétního místa:

„Na rohu Karlovy a Seminářské ulice stojí dům U Zlaté studně. Dostal jméno po studni ve sklepení domu, o které se vyprávěly podivné věci“ (77L str. 42)

„Nádherný hrob svatého Jana Nepomuckého v Chrámu sv. Víta je zhotovený z čistého stříbra.“ (77L str. 85)

V 55 českých legendách z hradů, zámků a měst nalezneme pověst o popravní louce na Hluboké, o Bílé paní z Jindřichova Hradce, o tragické lásce Juliány z hradu Okoře (kterou zabil její vlastní otec), o tom, při jaké příležitosti byly založeny Karlovy Vary. Příběhy samotné začínají popisem současného vzhledu památky, kým byla založena, popřípadě nám připomenou historický rod, který zde pobýval:

„Ze starého hradu v Hradci Králové se do dnešních časů zachovala jen část okrouhlé věže obklopená městskou zástavbou.“ (55L str. 47)

„Dvě věže hradu Kašperka shlížejí na okolní kraj ze zalesněného hřebene mezi

---

²¹ Ježková, A. *77 pražských legend*. Praha: nakl. PRÁH, 2006, str. 30. Dále jen 77L. Následující citace s touto zkratkou pochází z této publikace.

Sušicí a Kašperskými horami. Kašperk založil Karel IV. k ochraně zlatých dolů a zlatokopecké osady, která dostala jméno Kašperské Hory.“ (55L str. 85)

„Zřícenina hradu Hazmburku na vrchu Klapý bývala kdysi rytířským sídlem pánů Zajíců z Valdeka.“ (55L str. 31)

33 moravských legend se nám otevírá kresbou erbu orlice. Bez jakéhokoliv dalšího úvodu následuje hned první pověst. Na závěr se objevuje kresba tří mladíků, kteří se šťastně objímají. První příběh nás zavede na hrad v Blansku, kde přebýval prokletý rytíř, seznámíme se se vznikem názvu propasti Macocha, a odkdy mají na zámku ve Velkém Meziříčí studni. Poslední pověst se váže k hradu Zubštejn. Stejně jako v 55 českých legendách z hradů, zámků a měst nás i zde na počátku každého příběhu zaujmou věcné informace o památce:

„Město Jihlava leží na moravsko-českém pomezí a je nejstarším hornickým městem českých zemí. Jeho historie začíná na konci 12. století...“²²

VYPRAVĚČ

Vypravěč v příbězích je nadosobní. Poskytuje nám věcné informace o daných místech a dál nás provází jednotlivými pověstmi. Vyprávění jsou psány v er-formě. V 33 moravských legendách k nám promlouvá takto:

„Na skalnatém výběžku v horském údolí Nízkého Jeseníku stojí rozlehlý hrad Sovinec. Byl založen v polovině 14. století... Rytíř Kobylka získal hrad sňatkem se sličnou rytířskou dcerou Annou. Byl rozvázný, proto se mu dobře vedlo v hospodářství i v manželství.“ (33L str. 123)

---

²² Ježková, A. *33 moravských legend*. Praha: nakl. PRÁH, 2009, str. 71. Dále jen 33L. Následující citace s touto zkratkou pochází z této publikace.

V 77 pražských legendách vypráví:

„Jednou pořádal císař a král Karel IV. na Pražském hradě hostinu pro své přátele a přední šlechtice země. Když povečeřeli, vyšli se osvěžit na kamennou pavlač paláce. Byla teplá letní noc, na nebi zářily hvězdy a pod nimi se prostírala Praha. Ve světle měsíce se zvedaly štíty a střechy domů, kostelů a věží, šuměly vltavské jezy.“ (77L str. 124)

POSTAVY

V legendách jako hlavní hrdinové příběhů vystupují obyčejní lidé, nadpřirozené bytosti (bezhlavý rytíř, ohnivý muž, tišnovský hastrman, čert), nebo duchové zemřelých (ti buď čekají na vysvobození, nebo pomáhají lidem, kteří jsou v bezvýchodné situaci). Nadpřirozené osoby se v knihách mísí s historickými postavami (např. Karlem IV., Václavem IV., Závišem z Falkenštejna, Matyášem z Arrasu, Blankou z Valois a mnoha dalšími), jež dodávají pověstem na věrohodnosti. Autorka nám ve svých dílech vypráví o skutečných šlechticích (např. rytíře Jana Šembery z Boskovic, Viléma Rožmberka z rodu Vítkovců) i poddaných (např. dívky Toničky, tovaryše Vincka apod.).

Objevuje se i prokletí osob spojených s konkrétním místem, např. hradem. Některé postavy se svého rozhrěšení již dočkaly, např. bezhlavý rytíř ze Strážnic:

„Hlava zázračně přirostla ke krku...rytířovo tělo se rozpadlo na prach a v rakvi zbylo jen prázdné rezavé brnění.“ (33L str. 132)

Jiné na své vysvobození stále čekají - pověsti mají jakoby otevřený konec:

„Hodiny mijely, až odbyla půlnoc. Sporyvem studeného vzduchu se zjevil železný rytíř. Když spatřil matku místo dcery, pochopil, co se stalo. Smutně vzdychl... a zmizel.“ (77L str. 26)

„Za noci prý obchází jako kostlivec s hřebem v hlavě po okolí. Možná by byl vysvobozen, kdyby mu nějaký odvážlivec vytáhl rezavý hřeb z lebky, ale takový člověk se ještě nenašel.“ (77L str. 71)

I přesto, že v mnohých kapitolách se pojednává o osudech lidí, některé jsou z větší části věnovány památkám. Takové příběhy nalezneme v 77 pražských pověstech. Příkladem toho je pověst o Karlově mostě - O mostě z vajec a tvarohu. Zde se nevyskytuje žádný hlavní hrdina. Lidé zde plní jen role pomocníků.

Postavy jsou charakterizovány stručně, ale výstižně:

„Lokýtek byl docela dobrý a šikovný krejčí, jenom příliš vášnivě miloval kejklířské řemeslo.“ (77L str. 27)

„Před ní stála jeptiška v bílém šatě a s těžkým svazkem klíčů za pasem.“ (55L str. 47)

Někdy jim chybí jméno, a to převážně v 77 pražských legendách:

„Chudák postával celou dobu u dveří, až se po chvíli osmělil a zatahal mnicha za rukáv...“ (77L str. 64)

„Kdysi žila na Novém Městě na Hradčanech vdova, která měla přesně tolik dětí, kolik bylo na loretánských věžích zvonků.“ (77L str. 98)

Výjimku tvoří pouze jména historických osobností, občasně hlavních hrdinů:

„Principál měl dceru Evelínu...rolí jejího milého dostal nový herec, mladý David...mladičká Evelína se do Davida zamilovala...“ (55L str. 23)

Jména mívají též známí šlechtici, o nichž jsem se zmiňovala již dříve, nebo děti. Dozvíme se tak například, že *„rychtářův prvorozený syn dostal jméno Ondráš...když vyrostl, dal se k vojákům.“ (33L str. 79)*

„Nová žena byla čiperná, práce se nebála a malého Martina měla jako vlastního.“ (33L str. 87)

Poslední skupinou jmen jsou ta obecně známá z českých pověstí - Dalibor, Bruncvík, Libuše a Přemysl.

Popisy vzhledu jsou obecné. V některých příbězích se tedy ve stručnosti dozvídáme, jak hlavní postavy vypadaly:

„Užasl nad tou krásou. Dlouhým vlasům snad sám podzim vdechl barvu rezavého listí, pleť měla jasnou a průsvitnou jako sníh a oči jako zelené tůně.“ (33L str. 159)

I tak je zde pořád dost prostoru pro naši fantazii. Autorka se soustředí spíše na vylíčení povahy či dovedností důležitých postav:

„Kazi se vyznala v léčivé moci bylin, proto uměla lidem pomoci od nejrůznějších neduhů a zranění. Teta dobře znala prastaré obřady a učila lid správně uctívat bohy a demony přírody. Nejmladší Libuše byla nejmoudřejší, uměla také věštit a poznávat budoucnost.“ (77L str. 147)

„Za pár let z děvčete vyrostla dívka tak pohledná, že hezčí nebylo v celém kraji. Ale krása na pohled jen málokdy skrývá krásu uvnitř. Rozárka byla pyšná a neuměla myslet na nic jiného než na sebe.“ (33L str. 37)

DĚJ, PROSTŘEDÍ, ČAS

Příběhy v 77 pražských legendách jsou celkově kratší a mnohem sevřenější než ty v 55 českých legendách z hradů, zámků a měst a 33 moravských legendách. Tato forma vyprávění posiluje tajemnou atmosféru těchto pověstí. Skoro ke každému místu v Čechách se váže nějaké pověst, avšak nejvíce se jich váže k území města Prahy (jenom se Staroměstskému náměstí je jich spjato dokonce pět – O staroměstském orloji, O 27 popravených českých pánech, O zvonku na věži Týnského chrámu, O paláci Kinských a O turkovi z Ungeltu). Autorka zde na velmi malém prostoru dokáže

postihnout tíživé osudy postav v hlavním městě Praze. Období, kdy se příběhy odehrávaly, není vždy možné zcela jasně zařadit:

„Dům U Tří bílých růží stojí na Malém náměstí...Kdysi dávno tu žily tři dívky...“ (77L str. 19)

„V jednom domě v Karlově ulici žil prý kdysi jeden starý lichvář“ (77L str. 23)

„V Tomášské ulici na Malé Straně bydlel před dávnými lety zámečnický mistr.“ (77L str. 70)

Jediným časovým vodítkem jsou zmínky o historických postavách:

„Za dob císaře Rudolfa II. žil v Praze židovský učenec Jehuda Löw ben Bezalel.“ (77L str. 104)

„Král Václav IV. se neuměl shodnout se svými pány....až jednou šlechtici krále zajali...“ (77L str. 52)

„Jednoho roku za panování Karla IV. udeřilo velké sucho...“ (77L str. 61)

Místně jsou pak zasazeny do tajemných pražských objektů a zákoutí. Dotýkají se např. domů, paláců, klášterů, chrámů, kostelů, uliček a náměstí, v neposlední řadě nesmíme opomenout Karlův most a Pražský hrad. U každé legendy je uveden název ulice a přesná adresa místa, ke kterému se pověst vztahuje (např. Staroměstská radnice, Staroměstské náměstí 3 – pověst O staroměstském orloji; Karmelitská 2-4, Malá strana – pověst O krásné Lauře bez hlavy). To recipientovi umožňuje podívat se na místa, o nichž si přečte. Přesná adresa má pomoci lidem, kteří se po Praze neorientují, danou památku (její umístění) třeba neznají, najít si dané místo na mapě a poté ho snadno nalézt i ve městě. Druhým významem je zvýšení pravděpodobnosti pověsti. Pokud je totiž místo reálné, bude tak pro děti příběh mnohem skutečnější a tím i atraktivnější. Věcné informace o domech se najednou stávají zážitkem.

V 55 českých legendách z hradů, zámků a měst a 33 moravských legendách se odrážejí osudy a naděje lidí, kteří v daných objektech v dávných dobách žili. Ožívají zde též skřítky, čerti i duchové. Najdeme tu pověsti o založení města (např. Karlovy Vary u pramene, který náhodou objevil Karel IV. při lovu jelena - O založení Karlových Varů, Opavu založili dva páni na místě, kde se pohádali o páva - O vzniku města Opavy), hradu (např. o hradu, který si založil uhlíř Vojtěch na pozemku, jež dostal od knížete - O založení Pernštejna). Jiné vysvětlující vznik nějakého zvláštního přírodního útvaru (např. O vzniku hory Praděd – mocný horský duch Praděd nechal vyrůst horu, aby zakryla poklady; vznik otisku čertího kopyta na obrovském balvanu u Velkého Meziříčí - O zámecké studni), či původ jména (např. O sirotkovi z Macochy - nese jméno podle ženy, jež do propasti shodila malého Martina a pak do ní sama skočila). Alena Ježková nám vypráví též o pokladech (např. O rytíři Arklebovi, který získal poklad poté, co zlomil zlou kletbu), o neobyčejných lidech (např. O zbojníku Ondrášovi, který byl v podstatě nezranitelný, zabít ho mohla jen jeho vlastní sekyrka), o rytířích a šlechtických rodech (např. O prokletém rytíři z Blanska, jež zaplatil za svou krutost; o rodu Vítkovců z Rožmberka – O dělení růže) a o žárlivosti (milovský hrabě zabil kaplana své ženy – O černé hraběnce; paní Anna ze Sovince nechala zabít prostou dívku Rozinu – O kletbě čarodějnice Gruhy). Zcela nenuceně se zde spojuje reálné jádro s vymyšlenými zápletkami.

Pověsti obvykle začínají tím, kdy se objevují zmínky o konkrétním historickém objektu (např. Bezděz založil Přemysl Otakar II.), popřípadě uvádí významné majitele (např. v Blatné žili svého času páni ze Strakonice) a názvy ulic ve městě. Autorka nám zde v krátkosti podává představu o vývoji historického sídliště, o vzniku erbu šlechtických rodů (např. pánů z růže v Českém Krumlově), o roku založení sídla. Alena Ježková nám nabízí stručný pohled na historii šlechtických rodů:

„Už od 12. století se hrad Šternberk pyšně shlíží v zrcadle řeky Sázavy. Odedávna náležel starobylému šlechtickému rodu Šternberků, v jejichž znaku se třpytí osmicípá hvězda, a jejich potomkům patří i dnes.“ (55L str. 27)

„Mělník je podle staré pověsti rodištěm kněžny Ludmily, babičky knížete a českého patrona svatého Václava. Za vlády Karla IV. se Mělník stal věnným majetkem českých královen. Svého času náležel i Žofii Bavorské, manželce Václava IV.“ (55L str. 135)

„Lednice leží na samém jihu Moravy, blízko rakouských hranic. Je proslavená nádherným zámkem.... Nynější velkolepou podobu vtiskli lednickému zámku šlechtici z rodu Lichtenštejnů v 18. století.“ (33L str. 75)

Většina z příběhů je vážného rázu, kdy dějová linie často končí až tragicky, např. O devíti křížích v lese u Velké Bíteši:

„Mnohokrát už ty kříže popraskaly od větru a mrazu, pálicí slunce jejich dřevo vysálo na troud...A znovu je lidé obnovili a zas, aby všem připomínaly devět zmarněných životů v odplatu za nešťastnou lásku.“ (33L str. 157)

Výjimkou je např. pověst O zazděné panně z Veveří:

„Zed' rozebrali a dívku osvobodili. Chudák, celá se chvěla strachy a plakala. Padla Vinckovi kolem krku a děkovala mu za život...Vypráví se, že se do sebe zamilovali a Vínček si zachráněnou dívku vzal za ženu.“ (33L str. 173)

Motiv potrestání nespravedlnosti, zlých skutků, špatného jednání, hříchů nebo podlostí se zde vyskytuje často:

„Paní si hned vzpomněla na věštbu staré žebračky a bylo jí při tom úzko. Vzpomínala na ni potom ještě často, protože od té chvíle ji stíhalo neštěstí za neštěstím.“ (77L str. 33)

„Kdepak tři bohatí ženiši pro tři pyšné sestry! Jen jediný podvodník, který zatoužil po jejich bohatství.“ (77L str. 20)

„V divoké jízdě ze strmého srázu však jeho kůň klopýtl, shodil ho ze sedla a Hadmar byl na místě mrtev. Brzy potom na Bezdězu vypukl zhoubný požár a hrad vyhořel až do základů.“ (55L str. 11)

Alena Ježková nám často přibližuje, jak místa vypadají dnes. Zda tam po příhodě nebo postavě, kterou v pověsti popisuje, nezbyla nějaká památka (socha, obraz, výzdoba nad vchodem domu apod.). Vzbuzují tak ve čtenáři touhu navštívit daná místa a přesvědčit se, zda si autorka nevymýšlí:

„Když mistr Lokýtek zemřel, dali jeho sousedé na památku té události vytesat nad dveře jeho domu velkou kamennou žábu. A ta tam hlídá dům dodnes.“ (77L str. 28)

„Snad se někde v nebeské krčmě zase všichni sešli nad společným džbánkem. Dům, kde bydleli, má v průčelí tři plechové pozlacené tabule s podobiznami třech praporečníků.“ (77L str. 42)

„Místo, kde se Karel IV. poprvé vykoupal v léčivé vodě, bylo podle starých vyprávění tam, kde dnes stojí městská radnice.“ (55L str. 68)

„Na místě osudné vlčí jámy byla potom zbudována památná kaplička, zasvěcená svatému Karlovi. Dnes už kolem nejsou černé lesy, jen pole a louky, ale kaplička tu pořád stojí.“ (33L str. 141)

Kromě částečně smyšlených příběhů se v knize dozvídáme i o historických událostech (např. o bitvě na Bílé hoře, popravě 27 českých pánů, věznění Václava II. Otou Braniborským, popravě Závěše z Falkenštejna u hradu Hluboká), o významných osobnostech českých dějin (Karlů IV., Rudolfo II., rabi Löwovi apod.), o kterých se učí děti v dějepise.

Místně se příběhy odehrávají v některém z významných historických sídlišť, popřípadě tam, kde byly tyto objekty později postaveny (např. O vzniku města Opava).

Při popisu prostředí Alena Ježková nezabíhá příliš do detailů. Poskytuje nám pouze ty nejdůležitější informace.

„Dodnes můžeme obdivovat jeho nádherné interiéry se stylovým zařízením, zdobené štuky a malbami, také francouzskou zahradu s oranžérií a rozlehlý anglický park.“ (33L str. 99)

Časově můžeme příběhy zařadit dle zmínky o reálných šlechtických rodech a významných historických postavách:

„Příběh, který se o Zubštejnu vypráví, se udál za vlády krále Jiřího z Poděbrad. Tehdy byl Zubštejn ještě mohutným a výstavným hradem.“ (33L str. 181)

„Pan Vilém z Rožmberka patřil mezi přední české šlechtice své doby...Na krumlovském dvoře pana Viléma působilo velké množství alchymistů...“ (55L str. 20)

Avšak i zde se často setkáme s určitou časovou neurčitostí:

„V hustých lesích kolem hradu Kost odjakživa sídlili uhlíři...Žil tu i jeden uhlíř se svou ženou a synkem.“ (55L str. 103)

KOMPOZICE

77 pražských legend je rozděleno do 6 oddílů, podle jednotlivých městských částí Prahy. Každý oddíl přitom tvoří ucelený komplex, jenž by mohl existovat odděleně od ostatních. Čtenář si tak může vybrat, kterou část knihy si přečte jako první.

Oddíly:

Staré město - 28 pověstí

Malá strana - 10 pověstí

Hradčany - 12 pověstí

Josefov (Židovské město)- 8 pověstí

Nové město - 11 pověstí

Vyšehrad - 8 pověstí

Na začátku každého oddílu je rejstřík s mapou příslušné části města. Číslem je zde znázorněno přesné místo, kde se jednotlivé příběhy odehrávají.

55 českých legend z hradů, zámků a měst pojednává o 37 hradech, zámcích a městech řazených podle abecedy. Proč tedy 55 legend? K jednotlivým památkám se totiž váže jedna až několik příběhů, které se k danému místu vztahují (např. k městu Český Krumlov se vážou hned čtyři pověsti). Na konci je zařazen rejstřík s malými obrázky jednotlivých míst. Kromě toho zde najdeme i mapku Čech, jež vyznačuje polohu jednotlivých hradů či měst. Motivuje čtenáře k navštívení daných pamětihodností.

V 33 moravských legendách nalezneme třicet tři pověstí. U daných měst, hradů a zámků se vždy vyskytuje jedno vyprávění. Příběhy jsou opět řazené podle abecedy.

V knihách se objevuje převážně chronologický kompoziční postup.

Délka příběhů je různorodá. Najdou se zde pověsti třístránkové (O štramberských uších) i devítistránkové (O tatarské princezně). Text u všech tří knih je rozdělen do odstavců, občas je proložen malým obrázkem (s výjimkou 77 pražských legend, kde je rozsah 1-2 stránkový a tudíž je kresba na počátku příběhu dostačující).

Jednotlivé kapitoly na sebe nikterak nenasazují, jsou propojeny pouze abecedním pořadím (u 77 pražských legend jsou spojeny městskou částí Prahy). Každá z nich tvoří samostatný celek, bez návaznosti na ostatní příběhy. Je možné je tedy číst i odděleně od ostatních. Podle toho, co nás zrovna zaujme (např. název pověsti, návštěva aj.). Mohou též sloužit ve škole jako motivace před návštěvou hradu či města.

JAZYK

Alena Ježková používá současný jazyk, který je pro děti čtivý. Legendy mají povětšinou kratší rozsah, také líčení událostí je stručné. Nemáme tedy dojem, že se v průběhu děje ztrácíme.

Autorka dokáže dobře pracovat s dynamikou příběhu, takže ani u delších příběhů neztrácí tempo:

„V sázce byli lidské životy. Proto rabín rychle vyběhl ze synagogy a pospíchal ke svému domu, kde právě golem se sekyrou v ruce rozbíjel poslední kusy nábytku...“
(77L str. 108)

Objevují se zde věty jednoduché a krátká souvětí, což umožňuje číst pověsti i dětem samotným, aniž by nabyly dojmu, že nebudou schopny přečíst pověst jako celek. Příběh plyne rychle, bez nadbytečných odboček a má poměrně spád. Celkově graduje a vyúsťuje v často poučnou pointu.

Skvěle dokáže využít bohatost výrazových prostředků. Přesně vystihují pocity i celkovou atmosféru. Čtenář má skoro dojem, že se vše odehrává v jeho těsné blízkosti:

„Všechno se začalo otřásat, silné zdi pukaly, strop se řítit, pastýři se zatmělo před očima a ztratil vědomí.“ (33L str. 115)

Vyskytují se zde metafory a přirovnání:

„Na zlatém lůžku tam ležela jeho dcera. Byla velice krásná, ale churavá jako zlomený kvítek.“ (55L str. 9)

„Sotva odbila půlnoc, hlína navršená na čerstvých hrobech se začala hýbat a z hrobů vylézaly malé bledé postavičky.“ (77L str. 110)

„Pleť měla jasnou a průsvitnou jako sníh a oči jako zelené tůně.“ (33L str. 159)

Nalezneme zde přímou charakteristiku (krásná dcera, statečný kovář, bohatá obchodnice, krutý loupeživý rytíř) i tu nepřímou. V některých příbězích se objevuje i přímá řeč. Většinou v podobě důležitých sdělení, dějových zlomů nebo tam, kde má působit na city čtenáře. Rovněž přispívá k dynamičnosti a k autentičnosti celého vyprávění. V 77 pražských legendách však najdeme i pověsti, ve kterých se přímá řeč

nevyskytuje vůbec (např. pověst O zkamenělém uličníkovi, O ohnivém kostlivci). Stejně tak v pověstech pojednávajících o objektech:

„A tak je Karlův most asi jediný ze všech mostů na světě stavěný nejen z kamene, ale i z vína pražských vinic, z českých vajec a unhošťského tvarohu a sýra. Zdá se, že na prapodivném receptu něco bude, jinak by pražský most nevydržel už šest a půl století.“ (77L str. 45)

RECENZE

Magdalena Wagnerová se ve své recenzi pro časopis A2 věnuje tématům, která Alena Ježková zpracovala v 77 pražských legendách a 55 českých legendách z hradů, zámků a měst. „Je zřejmé, že nejčastějším inspiračním zdrojem jsou pověsti, legendy..., které Ježková někdy volně, jindy věrněji převypráví...Námětová škála je široká a pohybuje se od pověstí týkajících se založení měst nebo původu hradů až ke kuriozitám spojeným s tajemnými obrazy či začarovanými komnatami napříč celou českou krajinou...“²³

Recenze Heleny Brettschneiderové pro Zpravodaj Masarykovy veřejné knihovny Vsetín nám doporučuje přečíst si 33 moravských legend, neboť soubor „na nás dýchne minulostí. Příběhy jsou vyprávěny živým a současným jazykem, jsou napínavé a dramatické. Historie národa je zajímavě přiblížena. Inspiruje nás i k zajímavým výletům.“²⁴

---

²³ <http://www.advojka.cz/archiv/2007/41/minirecenze>

²⁴ <http://www.mvk.cz/archiv/stazeni/MVK-100707-sablona0911finalpdf.pdf>

4. 4 PRAHA BABKA MĚST

První dílo Aleny Ježkové s historickou tematikou bylo vydáno v Praze roku 2002 v nakladatelství Albatros. Věkově je učeno pro děti devítileté a starší. Jak sama autorka uvádí, sepsala jej v době, kdy hledala pro svou dceru populárně naučnou publikaci o Praze a její historii. Žádnou takovou v té době nenašla, a tak se rozhodla, že ji napíše sama. Text pak doprovodila vlastními fotografiemi.

Praha, babka měst nás láká ke čtení poněkud netradičně:

„Stačí zvednout hlavu ke strmým věžím, zamávat Králi patníků, vypláznout jazyk na škleb zlé ryby. Vzít za kliku se lví hlavou, vrata pobitá kovovými hřeby skřípnou... Pojd'te dál.“²⁵

Takový úvod musí upoutat pozornost malého i velkého čtenáře. Autorka v něm naznačuje, že putování po Praze bude jistě zajímavé.

Na počátku vyprávění se Alena Ježková zmiňuje o tom, jak se Praze po staletí říkalo a proč:

„Lidé, kteří nad Prahou takhle obdivně vzdychali, věděli proč: Zlatá, protože byla městem bohatým, Stověžatá, protože viděno z výšky se jako ostny obrovského ježka špičatí její věžičky, vyhlídky a korouhvičky...A Matka měst? Protože už před staletími čněla nad ostatními městy, nejkrásnější a nejbohatší z nich.“ (str. 5)

Také zde vysvětluje, proč knihu pojmenovala právě Praha babka měst:

„Dnes je Praha stará víc než tisíc let. Z Matky Prahy se stala Babka. Stařenka, která hodně pamatuje.“ (str. 5)

---

²⁵ Ježková, A. *Praha, babka měst*. Praha: nakl. Albatros, 2002, str. 5. Následující citace pochází z této publikace

VYPRAVĚČ

Knihou nás provází nadosobní vypravěč, kterého autorka často stylizuje do role zkušeného průvodce. Navštěvuje s námi různé pražské památky, ke kterým čas od času přidává zajímavost. O obranné věži Daliborce se kupříkladu dozvíme, že:

„Nešťastný vězeň ve skutečnosti na žádné housle ve vězení nehrál...první housle se do Čech totiž dostaly asi až za sto let po Daliborově popravě.“ (str. 15)

POSTAVY

Hlavními hrdiny díla nejsou lidé, ale spíše známé památky, jež přetrvaly staletí a plným právem si zaslouží naši pozornost. Často se zde objevují např. příběhy o zvonech a zvoncích, které jako kdyby byly živé. Bez nich si v podstatě Prahu nelze představit. Podle příběhů vyprovázely Pražany na poslední cestě. Kromě Karla IV. vyprovodily např. i chudou vdovu z Hradčan.

Postavy, které zde vystupují, jsou víceméně shodné s těmi v 77 pražských legendách. Ostatně je velmi pravděpodobné, že Alena Ježková v nich použila stejné pověsti, které jen více rozvedla a obohatila o několik dalších příběhů.

Pro srovnání jsem vybrala příběh o hraběnce z Černínského paláce. V Praze babce měst jí Alena Ježková popisuje takto:

„V Černínském paláci bydlela prý kdysi hraběnka, která byla tak pyšná a rozmazlená, že jí všechno bylo málo. Ze všeho nejraději se oblékala do nejdražších látek, zdobila se nejhonosnějšími šperky a nosila ty nejkrásnější střevičky...“ (str. 147)

V 77 pražských legendách nám autorka hraběnku popisuje těmito slovy:

„V Černínském paláci prý kdysi bydlela pyšná a parádivá hraběnka. Skoro nic jí nepřipadalo dost dobré a zvláštní. Musela mít šaty ze zlatých a stříbrných látek dovezených z dalekého Orientu, nejvzácnější šperky s drahokamy, růžovými perlami

a diamanty, střevíčky z hadí a ptačí kůže, pláště zdobené kožešinami z polárních lišek a bílých hranostajů. Ale jakmile si takové drahocenné šaty a šperky jednou oblékla, podruhé už by je na sebe nevzala ani za nic.“ (77L str. 96)

V prvním případě popisuje hraběnku jako velmi bohatou, ve druhém už přímo zdůrazňuje její zápornou vlastnost - marnotratnost.

DĚJ, PROSTŘEDÍ, ČAS

Ještě než nás Alena Ježková vezme na procházku městem, převypráví nám historii jeho vzniku a vývoje. Objevuje se zde i soupis jednotlivých městských částí spolu s datem, kdy byly k Praze připojeny.

Dějová linie se v knize příliš nerozvíjí, jedná se spíš o popis vývoje pražských památek, doprovázený nastíněním osudů lidí, kteří zde žili.

První kapitola nás zavede na Pražský hrad. Dozvíme se, co všechno Hrad zažil, čím byl chráněn (jak se toto opevnění v průběhu staletí měnilo) a jaké uplatnění měly jednotlivé stavby. Projdeme se Zlatou uličkou, Královským palácem a všemi zákoutími Chrámu sv. Víta, které nemůžeme přehlédnout. K Hradu též neodmyslitelně patří zahrady s Letohrádkem královny Anny. Jako k pradávnému sídlu panovníků se k němu váží pověsti historické (např. O zvonění pro Karla IV., O zlé věštbě pro Václava IV., O smrti císaře Rudolfa II. a jeho lva).

Odtud se přesuneme na Staré Město, které se skládalo ze čtyř čtvrtí – Týnské, Havelské, Linhartské a Mikulášské. Velké změny proběhly za vlády Josefa II. a jeho reform. Středem všeho dění bylo odjakživa Staroměstské náměstí. Ke Starému Městu patří i Karlův most, jehož základní kámen byl položen ve hvězdářem stanovený čas. Další pověsti se dotýkají významných budov. Například z ochozu věže Klementina bylo až do 20. století hlášeno poledne takto:

„Zřízenec.. zamával červenobílým praporem. To bylo znamení pro dělostřelce na Letné, kteří vystřelili a dali tím Pražanům na srozuměnou, že je právě poledne a čas k obědu.“ (str. 64)

Za vlády Karla IV. žil zase v Praze měšťan Rotlev, který se kvůli těžbě zlata málem dostal na mizinu. Díky penězům utrženým za manželčin závoj, se mu opět začalo dařit.

„V Praze na Starém Městě si pak Rotlev nechal vystavět nádherný dům s arkýři, vížkami a třemi branami; Král Václav IV. pak dům získal pro pražskou univerzitu.“
(str. 99)

Středem Malé Strany byla rychta s pranýřem (dnešní Malostranské náměstí). Za husitských bouří byla Malá Strana zpustošena. Nachází se zde i ostrov Kampa, kolem kterého teče rameno řeky Vltavy, zvané Čertovka:

„Řeka Čertovka dostala svůj podivný název teprve v 19. století. Prý podle majitelky domu U Sedmi čertů...které se pro její proslulou hubatost říkalo Čertovka.“
(str. 114)

Z Kampy je krásný výhled na domy Starého Města. Například na dům U Staré lišky, který podle pověsti dřív patřil hajnému. V oddílu je též zmínka o domovních znameních, které byly předchůdci čísel domů. Ke Kampě se váže např. pověst o rytíři Bruncvíkovi, jehož socha stojí na pilíři Karlova mostu na straně Kampy. V některém z dalších pilířů je údajně zazděn i Bruncvíkův divotvorný meč.

V blízkosti Hradu se rozkládají Hradčany. Vznikly obehnáním hradeb kolem již existujících domů. Cestou se s autorkou stavíme na Hradčanském náměstí, jež má už od středověku stále stejnou podobu. Součástí Hradčan je i Strahovský klášter, důležité středisko vzdělání a kultury. Na Loretánském náměstí se nachází Loreta s kostelem Narození Páně. Kdysi zde žila chudá vdova:

„Na nejhorší časy schovávala jen šňůru stříbrných penízků, kterých bylo právě tolik jako dětí...Prahou se šířil mor...až vdova pochovala všechny děti a všechny vyprovodilo smutné zvonění na některý z loretánských zvonků...když jí bylo nejhůř, zaslechla, jak se rozezněly všechny loretánské zvonky najednou. Zvonily samy od sebe, aby chudou matku vyprovodily.“ (str. 148)

V dalším oddílu nás autorka zavede na Nové Město, jehož základní kámen položil Karel IV. sám. Provede nás Karlovým náměstím, dřívějším Dobyčtím trhem, které bylo vystavěno na spojnici Vyšehradu a Pražského hradu, okolo Faustova domu, ke kterému připojuje pověst o studentovi Mladotovi, a jelikož se *„Mladota některým kouzlům z Faustových knih také přiučil...d'ábel jednoho dne přišel a odnesl jej do pekla“* - str. 178).

Z dalších památek se zmiňuje o Národním divadle, klášteře Na Slovanech nebo Václavském náměstí, dříve Koňském trhu. Zde Alena Ježková připojila pověst ze 17. století, kdy:

„nastala v zemi doba velkého sucha a neúroda...radní už nevěděli, jak těžké časy odvrátit, a tak...rozhodli, že požádají o pomoc všechny české patrony v čele s knížetem Václavem.“ (str. 179)

V kapitole o Vyšehradu jsou zmíněny postavy panovnického rodu Přemyslovců. Kromě těchto pověstí zde nalezneme i příběh o Čertově sloupu. Podle pověsti ho buď upustil čert letící z Říma, nebo to mohl být sluneční kalendář starých Slovanů. Nejvýznamnější památkou je zde Národní hřbitov a na něm Slavín – společná hrobka významných osobností českého národa.

V posledním oddílu se za doprovodu autorky dostaneme na Židovské město: Josefov. Jeho dnešní podoba už není totožná s tou, kterou známe z pověstí. Každé židovské město vždy muselo mít synagogu. V Praze je jich dokonce šest, tři z nich podle pověstí nechal postavit Mordechaj Maisel. Autorka zmiňuje též Židovský hřbitov, kde jsou na náhrobcích vytesány např. reliéfy zvířat a věcí, které nějak souvisely se životem zesnulého.

V Závěru Alena Ježková rozebírá jednotlivé umělecké slohy (jejich charakteristiku a příklady památek postavených v daném slohu), významné panovníky (Bořivojem počínaje a Josefem II. konče) a řeholní řády (rok založení, charakteristiku a kláštery, jež obývaly).

Místně nás pověsti provází po městských částech Staré Prahy. Příběhy se odehrávají ve významných pražských objektech i na přilehlých prostranstvích. Popis prostředí je přitom stručný. Vychází to z množství míst, které s autorkou navštívíme, i celkovým pojetím knihy. Jedná se spíše o lokalizaci památek, popřípadě jejich umístění vůči ostatním budovám. Alena Ježková se zaměřuje na historické reálie a na změny vzhledu, které pamětihodnosti během vývoje prodělaly.

Časově autorka ve svém díle zahrnuje období několika staletí. Od gotiky až po 20. století. Sleduje vývoj a změny, jež zasáhly jednotlivé pražské památky.

KOMPOZICE

Knihy je rozdělena do 12 oddílů. Začíná úvodem o vzniku a vývoji města. Následuje 7 kapitol, týkajících se jednotlivých částí Prahy. Ke konci se seznámíme s uměleckými slohy, významnými panovníky a řeholními řády. Samozřejmě nesmí chybět slovníček použitých pojmů.

Kapitoly pojednávající o jednotlivých částech Prahy se ještě dále skládají z dílčích úseků, které mají totožnou stavbu. V úvodu se seznámíme s městskou částí, následuje putování po památkách (jejich vývoj). Na okrajích stránek se nacházejí zajímavosti nebo kratičké pověsti. Stavba a délka oddílů přitom vychází z charakteristiky dané pražské části.

Speciální postavení mají pověsti jednotlivých Pražských částí, které vždy celý oddíl uzavírají. Jsou sepsány zvlášť na konci kapitoly na modrém podkladu. Už to je jakoby odděluje od zajímavostí sepsaných v průběhu textu (po stranách).

V průběhu celého díla se setkáváme s chronologickým kompozičním postupem.

JAZYK

Celá kniha je psána formou průvodce. Lépe řečeno formou vyprávění člověka, který místa navštívil (důvěrně je zná) a teď se nám je snaží přiblížit. V kapitolách se neobjevuje přímá řeč ani dialogy. Jedná se o chronologický soupis událostí. Autorka formuluje lehce a výstižně. Příběhy jsou zajímavé, a proto atraktivní pro dětského čtenáře.

Pověsti jsou povětšinou velmi stručné (jedno odstavcové). Popisují jen základní zápletku, bez jakýchkoliv odboček. Občas se v nich objeví i přímá řeč. K některým z nich se Alena Ježková vrátila o 4 roky později, při psaní 77 pražských legend.

4. 5 PŘÍBĚHY Z DALIMILA

Předposlední analyzovaná kniha je svým způsobem specifická. Už jen tím, že ji Alena Ježková nenapsala sama, ale spolupracovala na ní s dalšími třemi autory: Zdeňkem Uhlířem, Marií Krčmovou a Hanou Vrbovou (ta se podílela na básních). Vyšla v Praze roku 2006 v nakladatelství Gloriet. Je určena všem, kdo mají zájem o historii a chtějí se dozvědět, co se píše v Kronice tak řečeného Dalimila.

Příběhy z Dalimila byly sepsány se záměrem představit bohatství iluminací, objasnit dobové reálie a připomenout události, kterých se malby dotýkají.

Nalezneme zde iluminace fragmentu latinského překladu této kroniky. Přesněji řečeno jejího pařížského zlomku. Co si představit pod pojmem iluminace? Jedná se o výraz pro knižní malbu, zejména pak středověkou výzdobu rukopisných kodexů.²⁶

Hned v úvodu díla se objevuje zamyšlení Zdeňka Uhlíře nad významem Pařížského zlomku latinského překladu Kroniky tak řečeného Dalimila. Vidí v něm hned několik základních myšlenek: češství, loajalitu, odpovědnost, aktivitu k rozvoji a uchování obecného dobra. Zamýšlí se též nad dobou vzniku tohoto fragmentu. Jelikož byl vytvořen v Itálii, není podle něj vyloučeno, že byl sepsán pro samotného Karla IV. (v době kdy zde žil). Znázorňují přitom české dějiny očima Italů. Na konci své eseje objasňuje, že autoři si kladou za cíl zpřístupnit pařížský zlomek širší laické veřejnosti.

Publikaci uzavírá redakční poznámka, ve které se dozvídáme o záměru vydání díla a o jeho kompozici.

Celkově iluminace nutí čtenáře přemýšlet a všimnout si všech detailů, popřípadě se snažit přijít na důvod, proč je malíř namaloval právě takto. Přímo vybízí k tomu, aby si čtenář nejprve prohlédl obrázek a zkusil proniknout do děje, a teprve poté si přečetl komentář a dohledal detaily, které buď opominul, nebo je nepokládal za důležité.

---

²⁶ Linhart, J. a kol. *Slovník cizích slov pro nové století*. Litvínov: nakl. Dialog, 2007, str. 163

VYPRAVĚČ

Vypravěčem jsou zde právě ony iluminace, které nás informují o době a historických postavách. Kromě nich zde vystupují i sami autoři, kteří iluminace glosují.

POSTAVY

Uvedené komentáře popisují charakter jednotlivých postav i se zaměřením na jejich oblečení (např. oděv na lov, nebo k boji, zbraně vojáků, mnišský šat). Svati mají kolem hlavy svatozář.

Charakteristika postav je většinou nepřímá. Na základě popisu jejich jednání můžeme usuzovat, jaké měly vlastnosti (např. Václav nosil dříví vdovám, vykupoval chudé, což jistě něco vypovídá o jeho charakteru). Popis vzhledu postav je zobrazen v iluminacích.

Jména mají historické postavy (např. Drahomíra, sv. Václav, Božena, Břetislav, Jitka) i jejich poddaní (např. sluha Václava Podiven; vrahové Ludmily Tunna a Gomon).

DĚJ, PROSTŘEDÍ, ČAS

Dějová linie Příběhů z Dalimila vychází z iluminací fragmentu. Stěžejní jsou především detaily na jednotlivých malbách, které v sobě nesou podrobnosti příběhů. Děj autoři příliš nerozvíjí. V podstatě se jedná o popis událostí znázorněných na iluminacích.

Popisem prostředí se autoři příliš nezabývají. Nechávají promlouvat iluminace. Zmiňují jen rysy, které by mohl čtenář přehlédnout (např. klasické italské lesy).

Jednotlivé oddíly se týkají čtyř významných panovníků – Svatopluka, sv. Václava, Oldřicha a Břetislava. Některé jejich příhody jsou všeobecně známé (např. usmrcení Ludmily, únos Jitky Břetislavem z kláštera), jiné nikoliv (např. jak se Oldřich při lovu ztratil a objevil opuštěný hrad).

Nalezneme zde příběhy: o střetu Svatopluka s králem Arnulfem; o tom, jak byla zabita Ludmila; přečteme si některé příhody ze života Václava – jaký byl, co dělal pro lidi; o seznámení Oldřicha s Boženou a o jeho lovu, při kterém objevil opuštěný hrad; a v neposlední řadě o Břetislavovi, jenž unesl Jitku z kláštera a následné pomstě za únos a jeho bitvě s císařem).

Kromě skutků panovníků se zde hodně dozvídáme i o tehdejších zvycích (např. kněží měli vyholené tonzury a hladké tváře, jaká byla procedura při výrobě vína, vdané žena nosily vlasy zakryté a mnoho dalších obyčejů). Komentáře popisují téměř všechny detaily iluminací. Je neuvěřitelné, kolik z nich člověk nepovažuje za důležité. A ony přitom vypráví o tehdejších zvycích více než slova (např. postel v pozadí v pověsti o smrti Ludmily – spí v ní Václav a výbava postele značí určité postavení).

Kde obrázek není zcela zřejmý, pomohou si autoři fabulací. Nebo spíše určitým zamyšlením nad tím, jak se to tehdy asi mohlo stát (např. sv. Václava pronásledují psi, možná je na něj poslal hajný). Vyskytuje se zde i několik událostí, jež Kronika tak řečeného Dalimila líčí poněkud jinak, než jak nám je předkládají historické prameny. V takovém případě nás autoři na tento fakt upozorňují a poskytují nám obě varianty (např. v Kronice tak řečeného Dalimila se za únos Jitky mstí její otec, německý císař, ve skutečnosti se mstil nejspíš její bratr, švábský vévoda).

KOMPOZICE

Příběhy jsou rozděleny do čtyř tematických celků. Ty mají stejnou strukturu. Na začátku je úvod, který ve stručnosti nastiňuje postavu panovníka a rozebírané příběhy. Navíc je doplněn obrázkem (detail z některé iluminace z daného celku). Poté už následují malby s komentáři a veršovanými úryvky děje. Osmnáct maleb doplněných o výkladový popis a básně Hany Vrbové tvoří samostatné kapitoly. Někde se dvě iluminace váží k jednomu verši. Autoři návaznost naznačují stejným názvem kapitoly očíslovaným římskou číslicí. Jednotlivé příběhy se dají číst odděleně (vybrat si obrázek a přečíst si k němu komentář) i po tematických celcích.

Autoři při popisu jednotlivých událostí používají chronologický kompoziční postup.

JAZYK

Příběhy z Dalimila jsou psány současnou češtinou, jelikož autoři chtěli fragmenty přiblížit i laikům. Texty komentářů stručně popisují události. Jsou psány v nepřímé řeči. Výjimkou jsou pouze verše, kde se přímá řeč občas vyskytne (většinou formou rozkazu, sdělení panovníka vůči poddaným).

4. 6 STRÁŽCI PRAŽSKÝCH ULIC

Knihu pojednávající o domovních znameních vydala Alena Ježková v Praze roku 2006 v nakladatelství Mladá fronta. O ilustrace se postaral fotograf Milan Šusta. Ačkoliv je určena pro dospělého čtenáře, podle mne si ji mohou přečíst i o něco mladší čtenáři. Autorka se v nich věnuje jednotlivým symbolům, které se na domovních znameních objevují. Přičemž některé znaky se vyskytují jen na jednom domě (např. studna nebo tygr), jiné na vícero místech (např. hvězda nebo růže).

Hned v úvodu se dozvídáme, kdy se začala znamení objevovat a jak vypadala:

„Domovní znamení byla nejčastěji malovaná na dřevěných štítech či přímo na omítce, měla podobu kamenného reliéfu nebo dřevěné či kamenné sochy.“²⁷

Co znázorňovala:

„Byla to zdobení zvířat...rostlin...ovoce...nebeských těles...stranou nezůstaly ani osoby...nejrůznější předměty. Některá znamení byla skutečně kuriózní a můžeme jen litovat, že se nám jejich podoba nedochovala.“ (str. 7)

Řada z nich byla během let zničena, některá se po roce 1989 dočkala rekonstrukce. Ale ani dnes není úplně jasné, kolik jich po Praze ještě zůstalo.

VYPRAVĚČ

Příběhy jsou nám předkládány nadosobním vypravěčem. Vyprávění je tudíž v er-formě. Seznamuje nás a historickými událostmi, které přímo souvisí s daným znamením.

---

²⁷ Ježková, A. *Strážci pražských ulic*. Praha: nakl. Mladá fronta, 2006, str. 7. Následující citace pochází z této publikace.

Pro názornost uvádím příklad:

„Symbol beránka byl hojně rozšířen před příchodem křesťanství v celé středomořské civilizaci. V hebrejské tradici byly ovce symbolem Izraelitů jako členů „Božího stáda“, podobně je židovský Bůh označován jako pastýř, který se stará o své ovečky.“ (str. 15)

POSTAVY

V hlavní roli zde vystupují znaky na významných pražských budovách. Postavy se tu objevují pouze v rámci pověstí, které se váží k jednotlivým objektům. Přičemž se jedná o tytéž osoby, o kterých Alena Ježková vypravuje v 77 pražských legendách.

Jelikož publikace není zaměřena na osudy lidí, ale pojednává o znacích, jejich charakteristiky zde téměř chybí. Vyskytují se jen u některých znamení:

„Meluzina bývá nezhledného lidského těla příšera, kňourající a skučící v komínech...neškodna lidem jsouc.“ (str. 116)

DĚJ, PROSTŘEDÍ, ČAS

Alena Ježková nám poskytuje u jednotlivých znamení podrobný popis vývoje domu, na kterém se znamení nachází (např. kdo zde bydlel, kdy bylo znamení umístěno, pověst, jež se k němu vztahuje). Následuje zmínka o dalších budovách, kde se objevuje stejný znak (i ve variantách).

V kapitole Ostatní domovní znamení autorka pouze ve stručnosti zmiňuje přesnou adresu domu, na kterém se znamení nachází, odkdy dům zdobí, popřípadě kdo významný zde bydlel. Jedná se například o domy: U Bílé řepy, U Zlatého klíče, U Zlaté abecedy, U Věnce, U Tří divokých kachen a mnohé další. Úplně poslední je dům U Zlatého úlu, kterému se dřív říkalo U Velikého Kryštofa.

Jednotlivé části jsou na sobě nezávislé, což čtenáři nabízí možnost libovolného výběru. Nemusí číst jednotlivé kapitoly za sebou, dokonce si může vybrat, že si přečte

jen některá znamení. Například ta, kolem kterých každý den prochází, nebo ta, která ho upoutají svým názvem.

U každého znamení vždy nalezneme, co symbolizuje, jak ho vnímá lidská civilizace, co pro lidi v jednotlivých historických obdobích znamenalo, popřípadě nějakou další zajímavost. Autorka se znameními zabývá hodně do hloubky. Snaží se postihnout veškeré alternativy, jak je možné daný znak vnímat a chápat. Rovněž se zde objevují vysvětlení pojmů, které s nimi souvisejí (např. u znaku houslí nás autorka seznamuje se známými houslařskými jmény, u Černé madony nám přibližuje kubismus, a kult Černé madony).

„Sněhobílé labutě byly odjakživa královnami vodních ptáků, symbolizovaly důstojnou krásu a urozenost... Příkladná věrnost labutího páru z nich učinila také symbol věrné lásky. Když jeden z partnerů zemře, zbylá labuť prý nařiká tak dlouho, dokud i ona nesejde žalem. Běžně užívaný obrat „labutí píseň“ znamená poslední dílo nebo poslední čin... A jediná labuť na zrcadle jezera je pak obrazem nostalgie a tichého smutku. V lidové slovesnosti některých národů byla labuť mystickým ptákem, který má dar přenést lidi do říše nadpřirozených bytostí. Z řeckých bájí známe příběh spartské královny Lédy, kterou svedl Zeus v podobě labuti. Ten se stal oblíbeným námětem mnoha světových malířů...“ (str. 85)

Popis prostředí je stručný, omezuje se víceméně na nastínění přesné adresy uvedeného domu.

Já jsem si vybrala čtyři symboly, které mne zaujaly, pro ukázkou toho, jak k nim přistupuje samotná autorka: Černá madona, housle, lev, slunce.

Symbol **Černé madony** v Praze nalezneme v Celetné ulici na Starém Městě v domě U Černé Matky Boží. Jelikož se nachází na nároží kubistického domu, objevuje se zde zmínka o tomto stylu. Alena Ježková kapitolku doplnila i o zamyšlení nad původem Černé madony. Tento fenomén je již velmi starý, možná souvisí s pohanskými kulty. Uctívali ji však i členové řádu templářských rytířů:

„Snad nemůže být náhoda, že se naše Černá Matka Boží v Celetné nachází jen pár kroků od Templové uličky...vypráví se, že z „templu“ vedla podzemní chodba do Týnského chrámu“, kde je prý dodnes ukryta soška Černé madony. (str. 24)

Znamení **houslí** zdobí dům U Tří housliček v Nerudově ulici. Jejich vyobrazení působí velmi reálně. Autorka nás seznamuje s vývojem houslí a jejich podobou, čemuž věnuje velkou pozornost. Poté se dozvídáme o majitelích zmiňovaného domu. Po staletí zde bydleli houslařští mistři. Tato tradice skončila Jáchymem Edlingerem:

„a tak zdejší troje housličky už nikdo neumí rozeznít. Pověst praví, že na ně někdy při úplňku hrávají malostranská strašidla. Jestli falešně nebo čistě...už budete muset zjistit sami“ (str. 41)

Touto vyzvou Alena Ježková, v duchu mystičnosti Prahy, tento příběh uzavírá.

Velmi oblíbeným domovním znamením býval **lev**. Po Praze jich ještě dnes řadu nalezneme, takže neunikla ani pozornosti Aleny Ježkové. Ve středověku byl vyobrazen na více než šedesáti domech. Dnes v Praze nalezneme domy např. U Bílého lva, U Červeného lva, U Dvou červených lvů, U Zlatého lva nebo U Černého lva. Koneckonců lva mají Češi i ve svém státním znaku. Je symbolem odvahy, síly, nebo připravenosti k boji, prostě král zvířat. Co se týče podoby jednotlivých lvů, ta se v průběhu staletí měnila:

„Ve spleti výzdoby gotických portálů...se kroutí malí kamenní lvíci ve věčném zápase s draky...podoby lvích hlav mají mnohá stará dveřní držadla či klepadla...jsou tu i zkrotlí a mírní barokní lvi s chundelatou srstí...připomínající spíš mongolské psíky...lvi z 18. a 19. století působí ospale a mírně.“ (str. 91)

Autorka zde též zmiňuje pověst o Bruncvíkovi, která vypráví o původu lva ve znaku.

Slunce bylo vždy považováno za cosi božského, a také jako symbol vladařské moci. Do erbů a domovních znamení se dostalo díky astrologům nebo alchymistům. V knize se Alena Ježková zmiňuje o třech domech se znakem slunce: U Dvou slunců, U Černého slunce (kde bydlela Josefína Dušková, pěvkyně a hostitelka Wolfganga Amadea Mozarta, za svobodna) a U Zlatého slunce. V prvně jmenovaném prožil své dětství Jan Neruda. Tohoto faktu autorka využila, takže se zde objeví hned několik Nerudových „vzpomínek“ (i když se později přestěhoval, na dům U Dvou slunců nikdy nezapomněl; dokonce do něj zasadil děj Týdne v tichém domě).

Alena Ježková zde uvádí jednu báseň Vítězslava Nezvala, jež přesně vystihuje vzhled domovního znamení:

*Dvě slunce na domě
Dvě slunce ze zlata
vstávejte hošíčci
vstávejte děvčata
Když jedno zapadne
druhé se rozsvítí
když jedno vychladne
druhé se roznítí*

KOMPOZICE

Dílo pojednává o 40 různých znacích. Každému je věnována jedna kapitola. Znamení jsou seřazena v abecedním pořadí – andělem počínaje a žábou konče. Za tímto souborem následuje kapitola o dalších domovních znameních. Zde nalezneme další tři desítky znamení, ke kterým už autorka nepíše žádný obsáhlý text.

Ve svém vyprávění autorka využívá chronologický kompoziční postup.

JAZYK

Strážci pražských ulic jsou psány čtivým a poutavým způsobem. Neobjevuje se zde přímá řeč. Občas se však setkáme s citacemi různých významných osobností

spjatých s daným domem, popřípadě s básněmi, ve kterých se vyskytují rozebírané symboly (např. básně od Vítězslava Nezvala – o hadovi, čápovi, žábě).

„Dům s černým křížkem v Martinské ulici kdysi stával přímo naproti hřbitovu, který se rozkládal kolem jednoho z nejstarších pražských kostelů sv. Martina ve Zdi. Kostel dostal takové zvláštní jméno proto, že svými zdmi kdysi těsně přiléhal k městským hradbám. O domě U Černého křížku se vypráví jedna z nejsmutnějších pražských pověstí.“ (str. 77-78)

„Poslouchat pražské zvony z vyhlídkové rampy na Hradčanském náměstí je opravdu monumentální zážitek. Pozice uprostřed Karlova mostu zase umožňuje znalcům posoudit rozdíl v polyfonii zvonů staroměstských, malostranských a všech zvonů dohromady. A který pražský zvon nikdy zvonit neuslyšíte? Přece ten zazděný do nároží gotického paláce na Staroměstském náměstí.“ (str. 181)

5. PRAMENY KNIH ALENY JEŽKOVÉ

Při psaní pověstí se Alena Ježková inspirovala z různých zdrojů. Soupis všech použitých pramenů v dále uvedených knihách je dosti rozsáhlý, a proto upozorním vždy jen na několik vybraných.

Mezi zdroje **Starých pověstí českých a moravských** autorka uvádí např. Staré pověsti české Aloise Jiráska, Kosmovu Kroniku českou, Ze starých letopisů od Ivana Olbrachta, Čtení o hradech od Eduarda Petišky, Moravskoslezské pověsti Adolfa Weniga a další. V **Příbězích českých knížat a králů** se inspirovala Čtením o hradech od Eduarda Petišky, Památnými bitvami českých dějin Miloše Kratochvíla, Obrazy z dějin národa českého od Vladislava Vančury (díl první), Kronikou života a vlády Karla IV., krále českého a císaře římského od Františka Kožíka a dalšími.

V **77 pražských legendách** čerpala z knih Pražské pověsti (V. Cibula, 1972), Staré pověsti pražské (A. Wenig, 1999), Kronika královské Prahy (3 díly, F. Ruth), Z tajů pražských pověstí (P. Bilianová, 1946) apod. V případě **55 českých legend z hradů, zámků a měst** a **33 moravských legend** autorka své zdroje neuvádí. V rozhovoru s redaktorkou Janou Klusákovou²⁸ se však svěřila, že při psaní se seznamovala s místními kronikami a všechna místa, o kterých psala, osobně navštívila.

Příběhy z Dalimila čerpají z Kroniky tak řečeného Dalimila (v překladu Marie Krčmové, 2005). **Praha babka měst** má výčet použité literatury velice rozsáhlý. Autorka uvedla např. Knihu o staré Praze Jiřího Horáka, Domovní znamení staré Prahy Lýdie Petráňové, Pražské pověsti Václava Cibuly nebo Pražské pověsti a legendy od Josefa Svátka. Ve **Strážcích domovních znamení** se inspirovala např. knihami Pražské domy vyprávějí... od Josefa a Evy Hruběšových, Pražská domovní znamení od V. V. Štecha, Co vyprávěly pražské domy od Jana Weniga a mnoha dalšími.

---

²⁸ Jak objevuje památky Alena Ježková, rozhlasový pořad Setkávání, v říjnu 2008; www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1214&Itemid=3690

6. ROLE ILUSTRACÍ V DÍLE ALENY JEŽKOVÉ

V knihách Aleny Ježkové hrají ilustrace nezanedbatelnou roli. Jsou jejich součástí, jinou rovinou textu. Dotvářejí atmosféru, vykreslují charaktery a nálady. Pomáhají čtenáři udělat si představu o ději. Proto, pokud chci mluvit o díle Aleny Ježkové, nemohu se alespoň ve zkratce nezmínit o ilustrátorech jejích publikací.

Až doposud autorka spolupracovala se třemi výtvarnicemi – Renátou Fučíkovou, Zdenkou Krejčovou a Michaelou Kukovičovou a jedním fotografem - Milanem Šustou.

RENÁTA FUČÍKOVÁ

Narodila se 3. ledna 1964 v Praze. Vystudovala Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze, ateliér ilustrace a užité grafiky. Pracuje jako ilustrátorka. Vystavuje doma i v zahraničí. Ilustruje hlavně dětské knihy, časopisy, učebnice, ale i poštovní známky nebo plakáty. Za svou práci již byla několikrát oceněna – mimo jiné získala Zlatou stuhu za Karla IV. a Cenu nakladatelství Albatros za Příběhy českých knížat a králů.

Její obrázky působí přímo pohádkově. Podílela se na tvorbě Starých pověstí českých a moravských, Pověstí českých knížat a králů, Karla IV. a 77 pražských pověstech. Snaží se v nich dětem přiblížit dobu, krajinu a celkovou atmosféru příběhů. Chce, aby hrdinové měli přesvědčivý výraz ve tváři. Co se podoby týče, inspiruje

se tvářemi lidí, které potkává, neboť tvrdí, že co do vzhledu jsme stejní jako ti, kteří žili před staletími (také jsme Slované). Pokud vytváří kresby s historickou tematikou, studuje dobové reálie. Prohlíží si soudobé obrazy, avšak inspiruje se jen základní podobou, k níž naznačí atmosféru dané chvíle.

Ve Starých pověstech českých a moravských nás kromě příběhů upoutají i barevné ilustrace, hojně doplňující text. Renáta Fučíková zde vykresluje podobu jednotlivých postav. Příběhy jsou též přerušovány dvojstránkovými obrázky, líčícími některé důležité momenty. Svým provedením jsou malby mnohdy jakoby v oparu zamlženosti. To jak k nám vystupují ze vzpomínek dob staletí vzdálených. Přibližují se a zároveň pořád zůstávají v minulosti. Každá pověst má též svou značku, která se objevuje v obsahu.

V Příbězích českých knížat a králů mají kresby výraznější barvu. Už nevypadají jako snové, naopak působí velmi reálně a přímo vystupují ven z díla až přímo do naší mysli.

Ilustrace Karla IV. jsou na první pohled dominantou knihy. Už její formát (A3) dává kresbám dostatek prostoru, vzhledem k tomu, že text je umístěn ve spodní části díla. To však nesnižuje jeho hodnotu. I zde platí, že ilustrace jsou druhou polovinou textu. Obrázky jsou barevné a vypadají jako by se inspirovaly dobovými malbami.

Ilustrace 77 pražských legend jsou drobné a černobílé. Ilustrátorka tak nápaditě doplnila atmosféru celé knihy. Text sice pouze doplňují, ale i u nich je patrný smysl pro detail a dokreslení postav. Před každým oddílem nalezneme mapu dané části Prahy. Další ilustrace se objevují na počátku každé pověsti. Už z této kresby se čtenář může domýšlet, o čem nám asi bude Alena Ježková vyprávět.

Věra Vařejková o výtvarném zpracování Starých pověstí českých a moravských napsala, že „knihu doslova zdobí... a zaujmou svou krásou a jemností.“²⁹ Fučíkové se

---

²⁹ Vařejková, V. *Obnovený lesk pověstí*. Ladění, 2005, r. 10 (15), č. 4

podle ní podařilo propojit historické náměty s moderními malířskými technikami, přičemž dojem zamlženosti vytváří pomocí modři a mědi. Výsledkem je pak podle ní vynikající publikace.

ZDENKA KREJČOVÁ

Narodila se 3. listopadu 1944 v Praze. Vystudovala Vysokou školu uměleckoprůmyslovou. Pracuje jako malířka a ilustrátorka. Ilustrovala řadu knih pro děti, podílela se i na vzniku animovaných filmů. Získala několik ocenění, např. Zlatou stuhu nebo 3. místo v soutěži Nejkrásnější kniha.

Její kresby jsou poetické a velmi detailní. S Alenou Ježkovou spolupracovala na 55 českých legendách z hradů, zámků a měst a 33 moravských legendách. V obou dílech se objevují černobílé ilustrace. Před každou kapitolou se nachází obrázek daného hradu, zámku nebo města. Části staveb na nich působí velmi realisticky. Jako bychom si prohlíželi černobílé fotografie.

Do příběhů jsou vloženy drobnější ilustrace. Často nám už pouhý pohled na obrázek napoví charakter postavy a celkovou atmosféru příběhu. Zdenka Krejčová vystihuje jednotlivé charaktery i pohnutí mysli osob. Výrazy ve tvářích postav jsou detailně propracovány. Zrcadlí se v nich štěstí, bolest i jednotlivé charaktery lidí. Občas se objeví i obrázek některého důležitého detailu (např. devět křížů u Velké Bíteši, útržek šatu na stěně Macochy, kámen s obtiskem kopyta apod.).

Knihu doplňuje mapa Čech, popřípadě Moravy, se zakreslenými sídly, jakožto dějišti jednotlivých příběhů. Závěr pověstí v 55 českých legendách z hradů, zámků a měst naznačuje symbol (např. 3 lístky spojené v kruhu).

MICHAELA KUKOVIČOVÁ

Narodila se 3. listopadu 1968 v Praze. Vystudovala Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze, atelier animované tvorby a televizní grafiky a La cambre, atelier experimentálního filmu v Bruselu. Věnuje se ilustraci knih a časopisů, animaci a režii videoklipů a krátkých filmů. Získala řadu ocenění, např. Zlatou stuhu a několikrát cenu za Nejkrásnější českou knihu – v roce 2008 za knihu Prahou kráčí lev.

Vytvořila ilustrace ke knihám Prahou kráčí lev a k Řeckým bájím. V prvně jmenovaném díle použila techniku koláže. To jí umožnilo jednoduše dětem přiblížit tvary jednotlivých postav a staveb, čímž knihu zpřístupnila i hodně malým dětem. Velmi dobře a srozumitelně zde zobrazuje realitu blízkou dětskému chápání. Kresby jsou dosti výrazné. Mnohdy vyplňují celou stránku. Na první pohled musí čtenáře zaujmout už jen svou pestrostí a barevností. Mik Herman se ve své recenzi dokonce zamyslel nad tím, že by koláže mohly děti inspirovat k vlastní výtvarné tvorbě.

MILAN ŠUSTA

Vystudoval fakultu žurnalistiky UK a školu výtvarné fotografie LK FAMU. Je profesionálním fotografem. Dvacet let pracoval jako fotoreportér. Dnes není nikde trvale zaměstnán. Věnuje se též pedagogické nebo autorské činnosti.

Milan Šusta se podílel na ilustracích Strážců pražských ulic. Jedná se o detaily pražských domovních znamení. Jde o jednostránkové či dvojstránkové ilustrace. Znázorňují znaky umělecky zpracované formou kresby, plastiky, nebo sochy. Objevují se zde: štíty (např. U Zlatého melounu, U Zlatého kola), kamenné reliéfy (např. U Bílého jednorožce, U Zelené žáby), štukované reliéfy (např. U Zlatého stromu, U Bílého páva) a sochy (např. U Černého medvěda, U Černé Matky Boží). Všechna tato znamení jsou na fotografiích znázorněna tak reálně, že se člověk hned chce jít podívat na originál.

Ilustrace v následujících knihách nejsou spojeny se jménem žádného ilustrátora, proto jejich rozbor uvádím zvlášť.

ILUSTRACE PRAHY BABKY MĚST

Ilustrace v této publikaci nejsou kreslené. Nalezneme zde fotografie, které se nachází téměř na každé dvojstránce. Autorkou některých z nich je Alena Ježková sama. Jiné pocházejí z Archivu hlavního města Prahy. Jsou na nich zachyceny v podstatě všechny památky, o kterých se v knize pojednává. Nedočkavý čtenář si tak může hned udělat představu o tom, jak která památka vypadá. To mu napomáhá při hledání budov či zahrad, pokud si je zatouží prohlédnout na vlastní oči.

ILUSTRACE PŘÍBĚHŮ Z DALIMILA

Knihu zdobí barevné iluminace, pocházející z fragmentu Kroniky tak řečeného Dalimila. Zobrazují děj v časové posloupnosti. Jedna malba znázorňuje i více událostí. Stejně jako text se „čte“ zleva doprava. Občas je jejich součástí i originální text.

Zobrazení jsou dosti detailní a poměrně reálná. Na malbách se objevují i krvavé scény (např. useknutí končetin vojevůdce Prkoše, pobití mnichů při únosu Jitky z kláštera). Jednotlivé postavy, pokud se vyskytují na více iluminacích, jsou na nich zobrazeny ve stejném oblečení, což čtenáři napomáhá při jejich vyhledávání v rámci iluminace. Autoři též upozorňují na to, že fragment vznikl v Itálii (lesy i domy totiž nejsou české, ale typicky italské).

ZÁVĚR

Alena Ježková je při své práci velice pečlivá. Než začne psát, pročte řadu materiálů, aby se co nejdůtálněji seznámila s tehdejšími reáliemi. Details jsou v její tvorbě hodně důležité, neboť pokud si vše konkrétně projde a prohlédne, dokáže si děj příběhu lépe vybavit. Možná právě proto jsou její pověsti tak živé a pro děti poutavé. Čtenář si snadno vytvoří představu, že může být účastníkem popisovaných událostí. Ostatně details a zdánlivé maličkosti dokážou ovlivnit i velké události, takže mají v příbězích nezastupitelnou roli.

Náměty knih Aleny Ježkové téměř ve všech případech souvisí s historií české země. Ať už se jedná o příběhy významných panovníků a památek, nebo o osudy obyčejných lidí, vždy je znát osobní zanícení. Je patrné, že autorka má ráda Prahu, její památky i všelijaká tajemná zákoutí. Možná právě proto zvolila do několika názvů svých děl pojem legenda, který sám o sobě odkazuje na jistou mystičnost a pohádkovost příběhů. Znalost Prahy a záměr poodhalit její krásu dnešním dětem byl nejspíš ten hlavní důvod, proč začala psát právě pověsti.

Ke zpracování jednotlivých látek přistupuje citlivě. Dává jim svůj styl, avšak nenarušuje jejich podstatu. Příběhy líčí stručně a věcně. Mají rychlý spád a dynamičnost. Autorka v nich využívá jazyk současné češtiny. Příběhy jsou napínavé a mají kratší rozsah. Dialogy se objevují jen tam, kde je to nezbytně nutné. Kupříkladu pokud to přispívá k dynamice děje a k jeho autentičnosti.

Prostřednictvím nadosobního vypravěče nás autorka seznamuje s ústřední myšlenkou, lehce nastiňuje danou dobu a prostředí, ve kterém se děj odehrává, načež následuje pointa. Čtenář není zavalen informacemi ani dlouhými popisy prostředí, což přispívá k tomu, že si pověsti mohou číst i děti samy, aniž by je odradila délka kapitoly.

Také členění knih je přehledné a přístupné malým čtenářům. Příběhy pojednávající o lidských osudech jsou uspořádány v časové posloupnosti. S výjimkou

pověstí z Prahy, které autorka řadí na základě jejich umístění. Vyprávění o historických sídlech, jsou řazeny v abecedním pořadí podle názvů míst, na kterých se odehrávají. Ve všech knihách Alena Ježková používá chronologický kompoziční postup.

Postavy jsou charakterizovány přímo i nepřímo. K jejich vykreslení autorka používá metafory nebo přirovnání. Vlastnosti však popisuje jen do té míry, která je nutná k pochopení konání jednotlivých hrdinů. Zbytek už Alena Ježková nechává na fantazii čtenáře. Poskytuje nám pohled na historické postavy z trochu jiného úhlu, než jak nám je popisovaly učebnice v hodinách dějepisu. Především je zhmotňuje a zlidšťuje. Ukazuje nám jejich domnělé myšlenky a názory, formou blízkou dnešním lidem.

Na reálné jádro Alena Ježková navinuje smyšlené příběhy lidí, jež nám přímo ožívají před očima. A tak je to nejspíš správné. Pokud má být autor úspěšný, musí umět čtenáře nadchnout. Uchvátit ho svým vyprávěním a podnítit v něm touhu dozvědět se něco víc. Alena Ježková právě v této oblasti vyniká a v tom tkví zřejmě tajemství jejího úspěchu.

ANOTACE

Diplomová práce má monografický charakter. Je zaměřena na dílo Aleny Ježkové, současné spisovatelky knih s historickou tematikou pro děti. Vychází z vybraných děl, u nichž provádí analýzu a interpretaci. Současně se zabývá i ilustrační složkou pověstí v knihách této autorky.

První kapitola popisuje život Aleny Ježkové a její pracovní aktivity, s přihlédnutím k její tvorbě. Nezapomíná ani na ocenění jednotlivých děl a jejich překlady.

Druhá kapitola přináší základní charakteristiku, význam, rozdělení a vývoj pověstí. Přibližuje odlišnosti tohoto žánru např. od legendy a pohádky. Připomíná nejznámější adaptátory od 19. století do současnosti.

Třetí kapitola pojednává o tom, jak si Alena Ježková vyrábí své náměty, proč píše právě o historii a co vše předchází tomu, než začne svůj námět realizovat do knižní podoby.

Ve čtvrté kapitole jsou analyzována jednotlivá díla (pověsti historické a místní). Na závěr jsou zařazeny ještě další tři publikace, které mají své specifické zpracování, a tudíž jsou rozebírané zvlášť. Analýze a interpretaci předchází stručná charakteristika jednotlivých oddílů..

Pátá kapitola předkládá příklady knih s historickou tematikou, ze kterých čerpala inspiraci samotná Alena Ježková.

Šestá kapitola se zabývá významem a zpracováním ilustrační složky v knihách Aleny Ježkové. Přibližuje tři ilustrátorky prostřednictvím jejich medailonků a analýzy výtvarných počinů v dílech autorky.

RESUMÉ

This dissertation has got a monographic character. It is targeted on the works of Alena Ježková, contemporary writer of historical books for children. This thesis goes out from selected books and provides analysis and interpretation of these works. Simultaneously this thesis deals with quality and sense of illustrations as integrated parts of works of Alena Ježková.

First chapter describes the life of Alena Ježková and hers working activities related to her creation. In this chapter there is also evaluation and awards of single books of Alena Ježkova and survey of theirs translations into foreign languages.

Second chapter brings basic characteristic, importance, division and development of myths. It explains differences of this genre from e.g. legends, fair stories etc. This chapter also evokes the best known representatives this genre from 19th century till now.

The third chapter deals with it, how Alena Ježková picks out hers themes, why she writes just about history and what anticipates that moment when she begins to transfer her theme into book.

In the fourth chapter there are single works analysed and interpreted (myths historical and local). At the end of this chapter there are placed other three publications, which are specifically worked up, and therefore are analysed and interpreted separately. This analysis anticipates brief characteristic of single parts.

Fifth chapter presents examples of books with historical themes, from which draws her inspiration Alena Ježková alone.

Sixth chapter deals with importance and elaboration of illustrations as inseparable part of Alena Ježková books. In this chapter there are closer portraits of illustrators and analysis and interpretations of theirs creative works in books of Alena Ježková.

KLÍČOVÁ SLOVA

Alena Ježková

pověst

legenda

Praha

historie

ilustrace

vypravěč

postavy

děj

kompozice

jazyk

KEYWORDS

Alena Ježková

myth

legend

Prague

history

illustration

narrator

character

plot

composition

language

PRAMENY

Ježková, A. **Praha babka měst.** 1. vyd. Albatros. Praha. 2002. ISBN 80-00-01026-7

Ježková, A. **Staré pověsti české a moravské.** 1. vyd. Albatros. Praha. 2005. ISBN 80-00-01733-4

Ježková, A. **Karel IV.** 1. vyd. Práh. Praha. 2005. ISBN 80-7252-127-6

Ježková, A. **Příběhy z Dalimila.** 1. vyd. Gloriet s.r.o. Praha. 2006. ISBN 80-86644-71-5

Ježková, A. **77 pražských legend.** 1. vyd. Práh. Praha. 2006. ISBN 80-7252-138-1

Ježková, A. **Strážci pražských ulic.** 1. vyd. Mladá fronta. Praha. 2006. ISBN 80-204-1544-0

Ježková, A. **55 českých legend z hradů, zámků a měst.** 1. vyd. Práh. Praha. 2006. ISBN 978-80-7252-184-5

Ježková, A. **Příběhy českých knížat a králů.** 1. vyd. Albatros. Praha. 2007. ISBN 978-80-00-01999-4

Ježková, A. **Prahou kráčí lev.** 1. vyd. Práh. Praha. 2008. ISBN 978-80-7252-213-2

Ježková, A. **33 moravských legend.** 1. vyd. Práh. Praha. 2009. ISBN 978-80-7252-251-4

LITERATURA

Císař, J. *Vrstvy listového těsta*. Praha: GRAND BIBLIO, 2009, roč. 3, č.1/2. ISSN 1802-3320

Hutařová, I., Hanzová, M. *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež*. Praha: Taurus, 2007. ISBN 978-80-211-0545-4

Lederbuchová, L. *Průvodce literárním dílem, výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Jinočany: nakl. H&H, 2002. ISBN 80-7319-020-6

Linhart, J. a kol. *Slovník cizích slov pro nové století*. Litvínov: nakl. Dialog, 2007. ISBN 80-7382-006-4

Mocná, D., Peterka, J. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X

Peterka, J. *Teorie literatury pro učitele*. Praha: nakl. Univerzita Karlova v Praze, pedagogická fakulta, 2001. ISBN 80-7290-045-5

Reissner, M. *Blízké vzdálené české dějiny*. Ladění, 2008, r. 13, č. 1. ISSN 1211-3484

Reissner, M. *Karel VI*. Ladění, 2006, r. 11, č. 1. ISSN 1211-3484

Vařejková, V. *České pověsti v četbě mládeže a dětí*. Brno: Akademické nakl. CERM, 2000. ISBN 80-7204-138-X

Vařejková, V. *Obnovený lesk pověstí*. Ladění, 2005, r. 10, č. 4. ISSN 1211-3484

INTERNETOVÉ ZDROJE

<http://www.advojka.cz/archiv/2007/41/minirecenze>
www.advojka.cz/sluzby/vysledky-hledani?query=magnesia+litera
<http://ceskydomov.cz/praha-2/clanek/spisovatelka-alena-jezkova-rika>
www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1214&Itemid=3690
www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=2155
www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=584
www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=620
www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=906
www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1214
www.citarny.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=906&Itemid=3611
www.citarny.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=1203&Itemid=3641
www.citarny.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=1203&Itemid=3771
www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&catid=94:rozhovory&id=1103:prahou-krai-lev-a-alena-jezkova&Itemid=3831
www.czsk.net/dotyky/6_2002/krejcova.html
www.feudal.cz/znameni/html/galerie.htm
www.fotoaparar.cz/article/10660/1
www.klubilustratoru.cz/cz/ilu.php?Ing=cz&id=5
<http://www.knihovnice.cz/recenze/jezkova-a-stare-povesti-ceske-a-moravske.html>
<http://www.knihovnice.cz/recenze/jezkova-a-pribehy-ceskych-knizat-a-kralu.html>
http://knihovnici.tabor.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=72&Itemid=64
<http://www.mvk.cz/archiv/stazeni/MVK-100707-sablona0911finalpdf.pdf>
<http://mladazena.maminka.cz/scripts/details.php?id=278606>
www.mlp.cz/cgi/ebaweb/menu/search
www.reflex.cz/Clanek35824.html
http://sigma.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=nkc
www.svetdetskefantazie.cz/clanky/renata:fucikova-umi-knizky-i-postovni-znamky

www.vlckov.cz/obcasnik/view.php?navezclanku=renata-fucikova-galerie-na-mestance&cisloclanku=2008060003

http://cs.wikipedia.org/wiki/Alena_Je%C5%BEkov%C3%A1